

# Chambre des Représentants

SESSION 1981-1982

18 FÉVRIER 1982

## PROPOSITION DE LOI

sur l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383, alinéa 5 et suivants, du Code pénal

### RAPPORT

FAIT AU NOM DE LA COMMISSION  
DE LA JUSTICE (1)  
PAR M. MUNDELEER

### SOMMAIRE

|                                                                                                                                                                    | Pages |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------|
| I. Introduction du rapporteur ... ..                                                                                                                               | 2     |
| 1. La dépenalisation de l'interruption volontaire de grossesse ... ..                                                                                              | 2     |
| 2. Le problème des poursuites ... ..                                                                                                                               | 7     |
| 3. De la constitutionnalité de la proposition ... ..                                                                                                               | 12    |
| II. Discussion ... ..                                                                                                                                              | 13    |
| A. Exposé des auteurs ... ..                                                                                                                                       | 13    |
| 1. L'urgence de l'intervention du pouvoir législatif ... ..                                                                                                        | 13    |
| 2. Le problème de la « reprise des poursuites » ... ..                                                                                                             | 14    |
| 3. Le problème de la dépenalisation de l'interruption volontaire de grossesse ... ..                                                                               | 15    |
| B. Discussion générale ... ..                                                                                                                                      | 16    |
| 1. Le pouvoir d'injonction du Ministre de la Justice ... ..                                                                                                        | 16    |
| 2. De la constitutionnalité de la proposition de loi ... ..                                                                                                        | 19    |
| 3. Le problème de la dépenalisation de l'interruption volontaire de grossesse ... ..                                                                               | 20    |
| 4. La proposition de loi sur l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383, alinéa 5 et suivants, du Code pénal ... .. | 22    |
| 5. Le problème des « poursuites » et l'urgence de l'intervention du pouvoir législatif ... ..                                                                      | 25    |
| 6. La procédure ... ..                                                                                                                                             | 27    |
| C. Discussion et votes des articles ... ..                                                                                                                         | 28    |
| III. Vote ... ..                                                                                                                                                   | 31    |
| Annexe ... ..                                                                                                                                                      | 32    |

#### (1) Composition de la Commission :

Président : M. L. Remacle.

A. — Membres : MM. Bourgeois, Gehlen, Grafé, L. Remacle, Suykerbuyk, Van den Brande, Verhaegen. — MM. Brouhon, Collignon, B. Cools, Mme Detiege, MM. Mottard, Van Cauwenberghe, Van den Bossche. — MM. De Groot, Henrion, Huylebrouck, Mundelee, Van Belle, Van de Velde. — MM. Baert, Belmans. — M. Risopoulos.

B. — Suppléants : Mme Demeester-De Meyer, MM. le Hardy de Beaulieu, J. Michel, Piot, Steverlynck, Thys, Willems, N. — MM. Baudson, Bossuyt, Mme Brenez, MM. Dejardin, J.-J. Delhay, Mangelschots, Van Acker, Vanvelthoven. — MM. Barzin, A. Claes, De Decker, De Grève, De Winter, Klein, Verberckmoes. — MM. R. Declercq, Vansteenkiste, Verniers. — MM. Defosset, Outers.

Voir :

20 (1981-1982) :

— N° 1 : Proposition de loi.

# Kamer van Volksvertegenwoordigers

ZITTING 1981-1982

18 FEBRUARI 1982

## WETSVOORSTEL

betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, lid 5 en volgende, van het Strafwetboek

### VERSLAG

NAMENS DE COMMISSIE  
VOOR DE JUSTITIE (1)

UITGEBRACHT DOOR DE HEER MUNDELEER

### INHOUD

|                                                                                                                                                                               | Blz. |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|
| I. Inleiding van de rapporteur ... ..                                                                                                                                         | 2    |
| 1. Het niet meer strafbaar stellen van opzettelijke zwangerschapsonderbreking ... ..                                                                                          | 2    |
| 2. Het probleem van de rechtsvervolgving ... ..                                                                                                                               | 7    |
| 3. De grondwettigheid van het voorstel ... ..                                                                                                                                 | 12   |
| II. Bespreking ... ..                                                                                                                                                         | 13   |
| A. Uiteenzetting door de auteurs ... ..                                                                                                                                       | 13   |
| 1. Het dringend karakter van het optreden van de wetgevende macht ... ..                                                                                                      | 13   |
| 2. Het probleem van de hervatting van de « gerechtelijke vervolgingen » ... ..                                                                                                | 14   |
| 3. Het probleem van het niet langer strafbaar stellen van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking ... ..                                                                    | 15   |
| B. Algemene bespreking ... ..                                                                                                                                                 | 16   |
| 1. De aanmaningsbevoegdheid van de Minister van Justitie ... ..                                                                                                               | 16   |
| 2. Grondwettigheid van het wetsvoorstel ... ..                                                                                                                                | 19   |
| 3. Het probleem van het niet langer strafbaar stellen van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking ... ..                                                                    | 20   |
| 4. Het wetsvoorstel betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, vijfde lid en volgende, van het Strafwetboek ... .. | 22   |
| 5. Het probleem van de « gerechtelijke vervolgingen » en het dringend karakter van het optreden van de wetgevende macht ... ..                                                | 25   |
| 6. De rechtspleging ... ..                                                                                                                                                    | 27   |
| C. Bespreking van en stemming over de artikelen ... ..                                                                                                                        | 28   |
| III. Stemming ... ..                                                                                                                                                          | 31   |
| Bijlage ... ..                                                                                                                                                                | 32   |

#### (1) Samenstelling van de Commissie :

Voorzitter : de heer L. Remacle.

A. — Leden : de heren Bourgeois, Gehlen, Grafé, L. Remacle, Suykerbuyk, Van den Brande, Verhaegen. — de heren Brouhon, Collignon, B. Cools, Mevr. Detiege, de heren Mottard, Van Cauwenberghe, Van den Bossche. — de heren De Groot, Henrion, Huylebrouck, Mundelee, Van Belle, Van de Velde. — de heren Baert, Belmans. — de heer Risopoulos.

B. — Plaatsvervangers : Mevr. Demeester-De Meyer, de heren le Hardy de Beaulieu, J. Michel, Piot, Steverlynck, Thys, Willems, N. — de heren Baudson, Bossuyt, Mevr. Brenez, de heren Dejardin, J.-J. Delhay, Mangelschots, Van Acker, Vanvelthoven. — de heren Barzin, A. Claes, De Decker, De Grève, De Winter, Klein, Verberckmoes. — de heren R. Declercq, Vansteenkiste, Verniers. — de heren Defosset, Outers.

Zie :

20 (1981-1982) :

— N° 1 : Wetsvoorstel.

G. — 223

MESDAMES, MESSIEURS,

## I. — INTRODUCTION DU RAPPORTEUR

1. La dépenalisation  
de l'interruption volontaire de grossesse

Les articles 350 à 353 du Code pénal figurent au titre VII intitulé « Des crimes et délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique ».

L'article 350 du Code pénal stipule qu'il y a délit dans le chef de celui qui, sur une femme consentante provoque un avortement par aliments, breuvage, médicaments ou par tout autre moyen.

L'article 351 prévoit qu'il y a délit pour la femme qui se fait volontairement avorter.

L'article 352 ajoute que les peines prévues sont aggravées si l'avortement a provoqué la mort.

L'article 353 stipule que les peines sont aggravées si l'auteur de l'avortement est médecin, chirurgien, accoucheur sage-femme, officier de santé ou pharmacien.

L'article 383, alinéas 5 et 6 punit d'un emprisonnement de huit jours à six mois et à une amende de vingt-six francs à cinq cents francs, quiconque aura, soit par l'exposition, la vente ou la distribution d'écrits imprimés ou non, soit par tout autre moyen de publicité, préconisé l'emploi de moyens quelconques de faire avorter une femme, aura fourni des indications sur la manière de se les procurer ou de s'en servir ou aura fait connaître, dans le but de les recommander, les personnes qui les appliquent et quiconque aura exposé, vendu, distribué, fabriqué ou fait fabriquer, fait importer, fait transporter, remis à un agent de transport ou de distribution, annoncé par un moyen quelconque de publicité les drogues ou engins spécialement destinés à faire avorter une femme ou annoncés comme tels.

\* \* \*

Les réalités sociales nouvelles, difficilement contestables, se heurtent aux anciennes dispositions répressives que la proposition de loi veut suspendre : la pratique de l'avortement clandestin accompagné de risques graves pour la santé de la femme ou le recours à l'avortement pratiqué à l'étranger, sans la moindre possibilité de surveillance médicale postérieure à l'intervention. Encore faut-il ajouter que cette dernière solution est coûteuse, ce qui crée une discrimination sociale évidente.

Il faut tenir compte du fait qu'une fraction importante de la population considère que l'interruption volontaire de grossesse ne constitue pas un acte socialement ou moralement répréhensible alors qu'une autre en fait un problème de religion ou de défense de la vie à partir de la conception même.

Les premiers, qui contestent les dispositions pénales, ne sont cependant pas des hommes et des femmes qui veulent attenter à la vie humaine. Ils s'estiment capables et responsables de décider de leur vie, de leur procréation et veulent échapper à une culpabilité appartenant au passé tout autant qu'à la clandestinité et aux dangers que celle-ci implique. De plus, tout en insistant sur le caractère passéiste de la loi, ils conçoivent fort bien qu'une partie de leurs concitoyens ne partagent pas leurs conceptions et se soumettent à leur propre éthique plus rigoureuse.

Les seconds s'opposent totalement ou partiellement à la libéralisation de l'interruption volontaire de grossesse (I. V. G.), même si dans une société pluraliste, la loi ne peut être l'expression d'une seule éthique déterminée, propre à une partie de la population.

Il faut cependant s'insurger contre l'opinion selon laquelle l'interruption de grossesse ne serait qu'une question

DAMES EN HEREN,

## I. — INLEIDING VAN DE RAPPORTEUR

1. Het niet meer strafbaar stellen  
van opzettelijke zwangerschapsonderbreking

De artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek komen voor in hoofdstuk VII daarvan, dat tot titel draagt : « Misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid ».

Artikel 350 van het Strafwetboek bepaalt dat aan een wanbedrijf schuldig is degene die door spijzen, dranken, artsenijen of door enig ander middel vruchtafdrijving heeft veroorzaakt bij een vrouw die daarin heeft toegestemd.

Artikel 351 bepaalt dat een vrouw die opzettelijk de afrijving van haar vrucht veroorzaakt, een wanbedrijf begaat.

Artikel 352 voegt daaraan toe dat de op die wanbedrijven gestelde straffen verzwwaard worden wanneer de vruchtafdrijving de dood ten gevolge heeft.

Artikel 353 bepaalt dat de straffen verzwwaard worden indien degene die de vruchtafdrijving pleegt, een geneesheer, heilkundige, verloskundige, vroedvrouw, officier van gezondheid of apotheker is.

Op grond van artikel 383, lid 5 en 6, wordt met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met een geldboete van zeventwintig tot vijfhonderd frank gestraft hij die, hetzij door het tentoonstellen, verkopen of verspreiden van geschriften, al dan niet gedrukt, hetzij door enig ander publiciteitsmiddel, het gebruik van enig middel om vruchtafdrijving te veroorzaken aanprijst, aanwijzingen verstrekt omtrent de wijze waarop het wordt aangeschaft of gebruikt, of personen die het toepassen, doet kennen met het doel hen aan te bevelen, alsook hij die artsenijen of tuigen, speciaal bestemd om vruchtafdrijving te veroorzaken of als zodanig voorgesteld, tentoonstelt, verkoopt, verspreidt, vervaardigt of doet vervaardigen, doet invoeren, doet vervoeren, aan een vervoer- of distributieagent overhandigt, door enig publiciteitsmiddel bekendmaakt.

\* \* \*

De nieuwe sociale omstandigheden, die moeilijk betwist kunnen worden, stuiten op die oude repressieve bepalingen die het wetsvoorstel wil opschorten : de praktijk van de clandestiene abortus, die gepaard gaat met grote risico's voor de gezondheid van de vrouw of die van de in het buitenland uitgevoerde abortus, zonder dat na de ingreep medisch toezicht mogelijk is. Daar komt nog bij dat deze laatste oplossing duur uitvalt, wat een kennelijke sociale discriminatie inhoudt.

Men moet rekening houden met het feit dat een groot deel van de bevolking de mening toegedaan is dat opzettelijke zwangerschapsonderbreking geen daad is die uit een sociaal of moreel oogpunt laakbaar is, terwijl een ander deel er een godsdienstige kwestie van maakt of een probleem van bescherming van het leven vanaf de conceptie zelf.

De eerste groep, die deze strafbepalingen betwisten, zijn evenwel geen mannen of vrouwen die een aanslag op het menselijk leven willen plegen. Zij achten zich bekwaam en aansprakelijk om over hun eigen leven en hun voortplanting te beslissen; zij willen afmaken van een geheel achterhaald schuldgevoel, evengoed als van de clandestiene praktijken en de daaraan verbonden gevaren. Bovendien beseffen zij, ofschoon zij de nadruk leggen op het verouderde karakter van de wet, dat een gedeelte van hun medeburgers hun opvattingen ter zake niet delen en hun eigen strengere ethiek volgen.

De tweede groep is geheel of gedeeltelijk gekant tegen liberalisering van opzettelijke zwangerschapsonderbreking (O. Z. O.), zelfs indien de wet in een pluralistische samenleving niet de uitdrukking van één enkele ethiek kan zijn, die eigen is aan één deel van de bevolking.

Er moet echter worden opgekomen tegen de opvatting als zou zwangerschapsonderbreking slechts een persoonlijke

de convenance personnelle. Il ne s'agit en effet que d'un ultime remède à un échec absurde qui s'accomplit toujours avec les risques inhérents à toute intervention chirurgicale.

Retarder une modification de la loi équivaut à condamner les femmes ne pouvant se faire avorter à l'étranger, à la clandestinité, et il ne peut être ignoré que l'avortement illégal, pratiqué dans de mauvaises conditions, accroît gravement les dangers encourus par rapport à une interruption volontaire de grossesse effectuée en milieu hospitalier. L'argumentation des partisans de la dépénalisation s'appuie également sur le fait qu'aucune loi, même la plus sévère, n'empêchera jamais le drame des avortements clandestins alors que la libéralisation tacite des dernières années avait réduit leur nombre dans des proportions considérables.

Par ailleurs, notre pays est un des seuls à ne pas avoir légiféré dans le sens d'un assouplissement des dispositions légales en la matière.

Le 22 janvier 1973, la Cour suprême des Etats-Unis déclarait par 7 voix contre 2, que toutes les lois qui limitaient le droit à l'avortement de femmes enceintes de moins de trois mois, étaient inconstitutionnelles. Elle n'encourageait pas l'avortement mais se limitait à donner aux femmes le droit de leur liberté de choix individuelle.

Le rapport de la Commission nationale pour les problèmes éthiques (doc. du Sénat n° 954, 1976-1977, p. 271 à 280) se réfère à l'état de la législation en cette matière dans la plupart des pays auxquels la Belgique peut se comparer.

Parmi les différentes modifications légales intervenues depuis le dépôt de ce rapport, il faut noter la confirmation en France par la loi du 31 décembre 1979 (« loi Pelletier »), de l'objectif de la loi du 17 janvier 1975 dite « loi Veil » (les dispositions du Code pénal français étaient seulement suspendues pour une durée de cinq ans par la loi de 1975 qui permettait l'avortement sous certaines conditions).

Il faut également rappeler que depuis 1978 l'Italie connaît une loi autorisant l'interruption de grossesse, qui se trouve également confirmée par le rejet, le 17 mai 1981, d'une modification proposée par un référendum dont le but était de revenir à l'interdiction totale de l'avortement.

En droit comparé, on peut estimer que l'ensemble des pays occidentaux reconnaît donc la réalité de l'avortement clandestin et la nécessité d'éviter celui-ci en légalisant, de manière plus ou moins contrôlée, l'interruption volontaire de grossesse.

L'accent doit également être mis sur l'impact des législations étrangères sur la situation existante dans notre pays. Ainsi le Parlement néerlandais a adopté récemment un projet de loi concernant l'interruption volontaire de grossesse qui modifie profondément la loi ancienne qui était comparable à la nôtre. Cette loi mettra fin à la tolérance des tribunaux qui permettait jusqu'à présent à des cliniques spécialisées d'aider les femmes qui souhaitent interrompre leur grossesse. Parmi les différentes conditions introduites par la loi nouvelle, un délai de cinq jours est imposé avant l'opération. Cette loi découragera les femmes belges désireuses d'échapper aux restrictions imposées dans notre pays, dans la mesure où elles devront se soumettre à deux visites médicales en l'espace de 5 jours. Il est à craindre que ces femmes, qui auraient pu se rendre aux Pays-Bas, recourent à l'avortement clandestin, faute de moyens financiers.

kwestie zijn. In feite gaat het om een ultieme remedie tegen een absurde mislukking, die altijd gepaard gaat met de risico's welke inherent zijn aan iedere heelkundige ingreep.

Als men nog langer wacht met een wijziging van de wet, zullen vrouwen die zich niet in het buitenland kunnen laten aborteren, gedoemd zijn om haar toevlucht te nemen tot clandestiene praktijken. Daarbij mag niet uit het oog worden verloren dat een illegale vruchtafdrijving die in slechte omstandigheden uitgevoerd wordt, veel grotere gevaren meebrengt dan een in ziekenhuismilieu uitgevoerde opzettelijke zwangerschapsonderbreking. De voorstanders van het niet meer strafbaar stellen voeren ook aan dat geen enkele wet, ook niet de strengste, ooit een einde zal kunnen maken aan het drama van de clandestiene vruchtafdrijvingen, terwijl de stilzwijgende liberalisering van de jongste jaren die aanzienlijk heeft doen afnemen.

Bovendien is ons land een van de weinige landen waar nog geen wet tot versoepeling van de desbetreffende wetsbepalingen is aangenomen.

Op 22 januari 1973 verklaarde het Opperste Gerechtshof van de Verenigde Staten met 7 tegen 2 stemmen dat alle wetten die een beperking stelden op het recht van de minder dan drie maanden zwangere vrouwen om zich te laten aborteren, ongrondwettelijk waren. Het Hof moedigde geenszins abortus aan, maar het beperkte zich ertoe aan de vrouwen het recht op een individuele vrije keuze te geven.

Het verslag van de Staatscommissie voor de ethische problemen (Stuk van de Senaat n° 954, 1976-1977) verwijst op de bladzijden 271 tot 280 naar de stand van zaken van de desbetreffende wetgeving in de meeste landen waarmee België vergeleken kan worden.

Onder de verschillende veranderingen die zich ter zake hebben voorgedaan sedert dat verslag werd ingediend, moet worden gewezen op het feit dat het beginsel van de Franse wet van 17 januari 1975 (waarbij de bepalingen van het Franse stafwetboek slechts voor een periode van vijf jaar werden geschorst) — de z.g. wet Veil die abortus onder bepaalde voorwaarden toestond — door de wet van 31 december 1979 (« wet Pelletier ») werd bekrachtigd.

Er moet ook nog aan herinnerd worden dat Italië sedert 1978 een wet heeft die zwangerschapsonderbreking toestaat; die wet werd nog eens bevestigd toen op 17 mei 1981 bij een referendum een voorstel werd verworpen om die wet te wijzigen en het totale verbod op abortus weder in te voeren.

Uit een oogpunt van vergelijkend recht kan men zeggen dat alle westerse landen dus het feit van de clandestiene abortuspraktijken erkennen, alsmede de noodzakelijkheid om daaraan een einde te maken door de opzettelijke zwangerschapsonderbreking in mindere of meerdere gecontroleerde mate te legaliseren.

Tevens moet de aandacht worden gevestigd op het feit dat de buitenlandse wetgevingen die in ons land bestaande toestand beïnvloeden. Zo heeft het Nederlandse parlement onlangs een wetsontwerp aangenomen, waardoor ingrijpende wijzigingen worden aangebracht in de oude wet, die met de onze vergeleken kon worden. Die wet zal een einde maken aan de tolerante houding van de rechtbanken, waarbij, zoals in ons land, aan gespecialiseerde klinieken toegestaan werd vrouwen die haar zwangerschap wensten te onderbreken, te helpen. Onder andere voorwaarden die door de nieuwe wet zijn ingevoerd, wordt een bedenktijd van vijf dagen vóór de ingreep opgelegd. Die wet zal de Belgische vrouwen ontmoedigen die de in ons land opgelegde restricties willen ontlopen, voor zover zij zich in de toekomst binnen een tijdspanne van 5 dagen tweemaal aan een medisch onderzoek moeten onderwerpen. Er kan voor gevreesd worden dat die vrouwen, die zich naar Nederland zouden kunnen begeven, bij gebrek aan geldmiddelen naar clandestiene abortuspraktijken zullen teruggrijpen.

L'étude complète du problème fait apparaître chez certains une opposition très nette à une libéralisation complète de l'avortement. Selon eux, une liberté inconditionnelle porterait atteinte au respect du droit à la vie. Le respect de la vie est considéré, par eux, comme sacré dès le moment même de la conception. Permettre, les interruptions volontaires de grossesse sans condition aucune, sauf celle de l'intervention d'un médecin, serait faire fi du respect de la vie, disent-ils. Un être conçu est dès lors sujet à la même protection légale que tout humain après sa naissance.

Il faut également éviter que soit invoquée la législation nouvelle pour justifier des projets ou des propositions de loi fondés sur une politique d'eugénisme ou d'autres considérations de nature égoïste, nationaliste ou rationaliste.

On ajoute également que les législations récentes des pays étrangers auxquelles on peut se référer ne permettent pas des interruptions de grossesse sans condition.

Certains ont dès lors songé à des solutions intermédiaires entre les thèses de dépénalisation totale ou quasi totale et celles du maintien d'une législation très répressive, qui constitueraient une sage transaction entre le respect indispensable de la vie, des considérations de liberté de la femme, des ménages et des couples et la prudence. La loi n'est par nature qu'une transaction sociale entre diverses tendances justifiables. Elle est essentiellement un élément de paix sociale devant recueillir la plus grande adhésion possible.

La réalité sociale et la répression de l'interruption volontaire de grossesse conforme au texte de la loi de 1867 se sont heurtées violemment : il suffit de rappeler les réactions de l'opinion publique lors de l'arrestation du docteur Peers en 1973. La loi n'est plus acceptée par une majorité, elle n'est plus appliquée. N'y a-t-il pas, dès lors, matière à grave réflexion ?

Le pouvoir judiciaire a d'ailleurs été fort conscient de ces difficultés, puisqu'à deux reprises, en 1974 et en 1977, une sorte de « trêve » s'est instaurée après concertation entre les ministres de la Justice et les procureurs généraux.

Les parquets ont évité de prendre l'initiative des poursuites, n'ont pas cité devant les tribunaux correctionnels tout en informant et en faisant instruire certaines affaires, et ont classé certaines d'entre elles, selon les cas d'espèces.

Parallèlement, différentes propositions de loi ont été élaborées dans le but de revoir le fond du problème.

Depuis le dépôt en 1971 de la proposition de loi du sénateur Calewaert tendant à abroger les articles 351 et 353 ainsi que certaines dispositions de l'article 383 du Code pénal et remplaçant le texte de l'article 353 du même Code (Doc. du Sénat nos 280, S. E. 1970-1971, et 39, S. E. 1971-1972), les propositions de loi suivantes ont été déposées soit au Sénat, soit à la Chambre :

— proposition de loi de Mme Dinant sur l'interruption de grossesse (Doc. n° 483/1, 1972-1973);

— proposition de loi de M. Pierson sur l'interruption de grossesse, déposée successivement en 1973 (Doc. du Sénat n° 46, 1973-1974), en 1974 (Doc. du Sénat n° 135, S. E. 1974) et en 1977 (Doc. du Sénat n° 123/1, S. E. 1977);

— proposition de loi de MM. Risopoulos et consorts sur l'interruption volontaire de la grossesse, successivement déposée au Sénat (Doc. n° 970/1, 1976-1977) et à la Chambre (Doc. n° 367/1, 1977-1978);

Als men het probleem zeer grondig bestudeert, blijkt dat sommigen sterk gekant zijn tegen een volledige liberalisering van abortus. Volgens hen zou een onvoorwaardelijke liberalisering afbreuk doen aan de eerbied voor het leven. De eerbied voor het leven wordt door hen onaanastbaar geacht vanaf het ogenblik van de bevruchting. Indien men opzettelijke zwangerschapsonderbreking zonder enige voorwaarde — tenzij dan de verplichting dat die door een geneesheer dient te worden uitgevoerd — toestaat, negeert men volkomen de eerbied voor het leven, zo menen zij. Volgens hen moet een embryo derhalve evenveel door de wet worden beschermd als een menselijk wezen na de geboorte.

Tevens dient te worden voorkomen dat de nieuwe wetgeving wordt ingeroepen om wetsontwerpen of -voorstellen te rechtvaardigen die gegrond zijn op een beleid van eugénisme of van andere egoïstische, nationalistische of rationalistische overwegingen.

Overigens staan de recente wetten in het buitenland, waarnaar men hier kan verwijzen, geen onvoorwaardelijke opzettelijke zwangerschapsonderbreking toe.

Sommigen hebben derhalve gedacht aan intermediaire oplossingen tussen de stellingen inzake een volledige of bijna volledige niet-strafbaarstelling en de stellingen inzake de handhaving van een sterk repressieve wetgeving, wat een billijk compromis zou zijn tussen de noodzakelijke eerbied voor het leven, voor de vrijheid van de vrouw, van de gezinnen en van de gehuwde en ongehuwde paren, en de voorzichtigheid. De wet is in se slechts een sociaal compromis tussen verschillende gerechtvaardigde tendensen. In essentie is ze een element van sociale vrede dat de grootst mogelijke instemming moet krijgen.

De sociale werkelijkheid en de bestraffing van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking op grond van de wettekst van 1867 zijn in botsing met elkaar gekomen : het volstaat even terug te denken aan de reacties die de arrestatie van dokter Peers in 1973 bij de publieke opinie heeft uitgelokt. De wet wordt niet meer door een meerderheid aanvaard; ze wordt niet meer toegepast; geeft dat geen aanleiding tot ernstige overweging ?

De rechterlijke macht is zich trouwens wel bewust geweest van die moeilijkheden, aangezien tot tweemaal toe — in 1974 en in 1977 — een soort « bestand » is ingetreden na ruggespraak tussen de ministers van Justitie en de procureurs-generaal.

De parketten hebben vermeden het initiatief tot vervolging te nemen; ze hebben geen personen voor de correctionele rechtbank gedaagd, ofschoon voor sommige zaken toch een onderzoek werd bevolen, en, naargelang van het geval, hebben ze sommige van die zaken geseponneerd.

Terzelfder tijd werden verschillende wetsvoorstellen uitgewerkt om de grond van de zaak te herzien.

In 1971 diende senator Calewaert een voorstel van wet in tot opheffing van de artikelen 351 en 353 en van sommige bepalingen van artikel 383 van het Strafwetboek en tot vervanging van de tekst van artikel 353 van hetzelfde Wetboek (Stuk Senaat n° 280, B. Z. 1970-1971, en n° 39, B. Z. 1971-1972). Sindsdien werden in Kamer of Senaat de volgende wetsvoorstellen ingediend :

— wetsvoorstel van Mevr. Dinant betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 483/1, 1972-1973);

— wetsvoorstel van de heer Pierson betreffende de opzettelijke afbreking van zwangerschap, achtereenvolgens ingediend in 1973 (Stuk Senaat n° 46, 1973-1974), in 1974 (Stuk Senaat n° 135, B. Z. 1974) en in 1977 (Stuk Senaat n° 123/1, B. Z. 1977);

— wetsvoorstel van de heer Risopoulos c.s. betreffende de vrijwillige onderbreking van zwangerschap, achtereenvolgens ingediend in de Senaat (Stuk n° 970/1, 1976-1977) en in de Kamer (Stuk n° 367/1, 1977-1978);

— proposition de loi de Mme Dinant sur l'interruption de grossesse (Doc. n° 1061, 1976-1977);

— proposition de loi de M. Pede modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat n° 1028, 1976-1977);

— proposition de loi de MM. Payfa et Bertrand relative à l'interruption de grossesse et supprimant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat n° 159/1, 1977-1978) reprise par MM. Payfa et consorts en 1979 (Doc. du Sénat n° 115, S. E. 1979);

— proposition de loi de Mme Herman-Michielsens et consorts modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat n° 267/1, 1977-1978);

— proposition de loi de M. Valkeniers modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. n° 443, 1977-1978);

— proposition de loi de Mme Detiège sur l'interruption de la grossesse, déposée en 1978 (Doc. n° 240, 1977-1978) et redéposée en 1979 (Doc. n° 106, S. E. 1979);

— proposition de loi de MM. Levaux et Van Geyt sur l'interruption de la grossesse (Doc. n° 344/1, 1977-1978);

— proposition de loi de M.ALLEMAND relative à l'interruption de grossesse (Doc. Sénat n° 616/1, 1980-1981);

— proposition de loi de M<sup>me</sup> Herman-Michielsens et consorts, modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal et réglant certains cas d'interruption de grossesse (Doc. du Sénat n° 629/1, 1980-1981);

— proposition de loi de MM. Renard et Dussart sur l'interruption de grossesse (Doc. Sénat, n° 639/1, 1980-1981);

— proposition de loi de M<sup>me</sup> Dinant sur l'interruption de grossesse (Doc. n° 875/1, 1980-1981);

— proposition de loi de M. Poma modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal et réglant certains cas d'interruption de grossesse (Doc. n° 882/1, 1980-1981);

— proposition de loi de Mme Detiège sur l'interruption de grossesse (Doc. n° 52/1).

Face à toutes ces initiatives parlementaires, l'exécutif n'a réagi qu'une fois. La déclaration gouvernementale du 30 avril 1974 en son chapitre relatif aux problèmes éthiques annonçait en effet :

« En ce qui concerne les problèmes de l'avortement, le Gouvernement propose de créer une commission nationale, composée de personnalités éminentes choisies dans les milieux scientifique, judiciaire et politique.

Cette commission recevra pour mission de fournir au Gouvernement un rapport aussi complet que possible au sujet de l'évolution la plus récente de la science, en ce qui concerne les contraceptifs, le problème de l'avortement et la révision de la législation pénale le concernant, ainsi que sur le problème de l'anonymat de la mère (sans porter atteinte aux intérêts de l'enfant).

La commission déposera son rapport avant l'ouverture de la session parlementaire 1975-1976.

Entre-temps, le Gouvernement invitera les membres du Parlement à quelque tendance qu'ils appartiennent, à surseoir à la discussion de toute réforme des dispositions pénales sur l'avortement aussi longtemps que le rapport de la commission nationale n'aura pas été déposé.

Après avoir pris connaissance de ce rapport, le Gouvernement précisera sa position au cours du débat parlementaire. »

Composée, dans un souci d'équilibre particulier, de 25 personnes étrangères au Parlement, cette Commission nationale des problèmes éthiques déposa son rapport le 11 octobre 1976 (Doc. du Sénat n° 954, 1976-1977).

— wetsvoorstel van Mevr. Dinant betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 1061, 1976-1977);

— wetsvoorstel van de heer Pede tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 1028, 1976-1977);

— wetsvoorstel van de heren Payfa en Bertrand betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot opheffing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 159/1, 1977-1978), overgenomen door de heer Payfa c.s. in 1979 (Stuk Senaat n° 115, B. Z. 1979);

— wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens c.s. tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 267/1, 1977-1978);

— wetsvoorstel van de heer Valkeniers tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk n° 443, 1977-1978);

— wetsvoorstel van Mevr. Detiège betreffende de zwangerschapsonderbreking, ingediend in 1978 (Stuk n° 240, 1977-1978) en opnieuw ingediend in 1979 (Stuk n° 106, B. Z. 1979);

— wetsvoorstel van de heren Levaux en Van Geyt betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 344/1, 1977-1978);

— wetsvoorstel van de heerALLEMAND betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 616/1, 1980-1981);

— wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens c.s. tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek en tot regeling van sommige gevallen van zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 629/1, 1980-1981);

— wetsvoorstel van de heren Renard en Dussart betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 639/1, 1980-1981);

— wetsvoorstel van Mevr. Dinant betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 875/1, 1980-1981);

— wetsvoorstel van de heer Poma tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek en tot regeling van sommige gevallen van zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 882/1, 1980-1981);

— wetsvoorstel van Mevr. Detiège betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 52/1).

Op al die parlementaire initiatieven heeft de uitvoerende macht slechts eenmaal gereageerd. In de regeringsverklaring van 30 april 1974, in het hoofdstuk betreffende de ethische problemen, werd immers het volgende aangekondigd :

« Wat het probleem van de vruchtafdrijving betreft, stelt de Regering voor een Staatscommissie op te richten, samengesteld uit eminente personaliteiten gekozen uit de wetenschappelijke, gerechtelijke en politieke wereld.

Deze Commissie krijgt als opdracht bij de Regering een zo volledig mogelijk advies uit te brengen over de meest recente evolutie van de wetenschap inzake contraceptiva, het vraagstuk van de abortus, de herziening van de strafwetgeving inzake abortus en het probleem van het anoniem van de moeder (zonder de belangen van het kind te schaden).

De Commissie zal haar verslag indienen vóór de opening van de parlementaire zitting 1975-1976.

Ondertussen zal de Regering alle parlementsleden, tot welke strekking zij ook zouden behoren, uitnodigen iedere discussie over een wijziging van de strafwetgeving inzake vruchtafdrijving op te schorten tot het verslag van de Staatscommissie zal zijn ingediend.

Na kennis te hebben genomen van dit verslag zal de Regering haar standpunt bepalen tijdens de debatten in het Parlement. »

De Staatscommissie voor de ethische problemen was uiterst evenwichtig samengesteld uit 25 extraparlamentairen. Op 11 oktober 1976 diende ze haar verslag in (Stuk Senaat n° 954, 1976-1977).

Ce document appelle quelques remarques. En effet, si les travaux de la Commission nationale pour les problèmes éthiques ont abouti à un rapport quasi unanime sur la contraception et à un rapport unanime sur la question de l'anonymat de la mère, le rapport de la Commission sur l'avortement recueille une faible majorité de 13 suffrages, tandis que 12 membres rédigeaient un rapport de minorité.

L'importante introduction du rapport de la Commission comporte une série de données de fait concernant notamment : la protection de la vie humaine, la définition de l'interruption de grossesse, l'avortement clandestin (techniques, mortalité, morbidité), les techniques utilisées pour l'interruption de grossesse, les risques somatiques et les séquelles liées à l'avortement, le vécu d'une grossesse indésirée, l'aspect social de l'interruption de grossesse en Belgique, l'avortement en milieu hospitalier en Belgique, l'interruption de grossesse des femmes belges, pratiquée à l'étranger, les conséquences possibles de la dépénalisation de l'avortement sur la démographie, les aspects juridiques de l'interruption de grossesse en Belgique, l'interruption de grossesse dans le monde, des éléments de droit comparé.

Le rapport énonce, en outre, les objectifs et les méthodes préconisés par la Commission.

Il plaide pour une insertion du problème dans une politique globale axée sur une parenté responsable qui serait réalisée par une méthode éducative. Dans cette optique éducative la Commission adopte comme principe de base que l'interruption de grossesse soit interdite sauf dans certaines circonstances qui doivent être estimées dans leur ensemble pour chaque cas individuel. Selon ce principe de base « ne constitue ni crime ni délit l'interruption de grossesse pratiquée alors qu'il existe un ensemble de circonstances de nature à menacer de façon grave et durable les conditions d'existence de la femme. L'appréciation de chaque situation individuelle est basée sur une évaluation globale dans laquelle les éléments d'ordre somatique, psychologique et social doivent être pris en considération. Ces divers aspects sont d'ailleurs compris dans la notion actuelle de santé ».

Le rapport comporte en outre les modalités d'exécution de la proposition de la Commission : les structures d'accueil, la décision, l'exécution de l'interruption volontaire de grossesse, l'exclusion du but de lucre, l'étude et le contrôle scientifiques.

Enfin, la Commission propose certaines modifications du Code pénal et insiste sur le fait que ces modifications doivent s'assortir de la mise en œuvre des structures qui permettront l'application des modalités prévues par la proposition de la Commission.

Il avait été rappelé plus haut que certains membres avaient estimé devoir remettre un rapport de minorité. En effet, si tout en partageant la conviction de l'ensemble de la Commission, selon laquelle le problème de l'avortement doit avant tout être abordé par la prévention de ses causes, l'éducation de la population, et les mesures de secours moral et matériel apportés aux femmes et aux familles en difficulté, ils ont présenté un avis différent afin de tenir compte de leur prise de position face aux divergences qui ont été soulevées au cours des travaux et qui concernaient les données de fait d'ordre scientifique, la méthode à utiliser pour parvenir à faire diminuer le nombre total des avortements illégaux et légaux et enfin la prise en considération de

Dat document vergt enkele bemerkingen. De werkzaamheden van de Staatscommissie voor de ethische problemen hebben geleid tot een om zo te zeggen eensgezind rapport aangaande de anticonceptie en tot een eensgezind verslag over de kwestie van het anonymaat van de moeder; het verslag van de Commissie over abortus kreeg een nipte meerderheid van 13 stemmen, terwijl twaalf leden een minderheidsverslag opstelden.

De uitvoerige inleiding van het verslag van de Commissie bevat een aantal zakelijke gegevens betreffende met name : de bescherming van het menselijk leven, de definitie van de zwangerschapsonderbreking, de clandestiene abortus (technieken, mortaliteit en morbiditeit), de bij zwangerschapsonderbreking aangewende technieken, de somatische risico's, de psychologische gevolgen die aan abortus verbonden zijn, de beleving van de ongewenste zwangerschap, het sociale aspect van de zwangerschapsonderbreking in België, de zwangerschapsonderbreking in Belgische ziekenhuizen, de zwangerschapsonderbreking bij Belgische vrouwen in het buitenland, de mogelijke demografische gevolgen van het niet langer strafbaar stellen van abortus, de juridische aspecten van de zwangerschapsonderbreking in België, de zwangerschapsonderbreking in de wereld, gegevens van vergelijkend recht ...

Het verslag geeft bovendien een opsomming van de doelstellingen en van de methoden die door de Commissie worden voorgestaan.

Het verslag pleit voor het integreren van het probleem in een globaal beleid, dat gericht is op een verantwoord ouderschap en dat zou steunen op een educatieve methodiek. In het licht van dat educatieve aspect neemt de Commissie als grondbeginsel aan dat zwangerschapsonderbreking verboden zou moeten zijn, behoudens in nader te bepalen omstandigheden die in hun geheel per individueel geval onder de ogen gezien moeten worden. Volgens dat grondbeginsel « is zwangerschapsonderbreking niet langer een misdad of een wanbedrijf, wanneer er een geheel van omstandigheden bestaat dat van aard is ernstig en langdurig de totale levenssituatie van de vrouw te bedreigen. De beoordeling van deze individuele toestand steunt op een globale benadering waarbij elementen van lichamelijke, psychologische en sociale aard in aanmerking moeten worden genomen en die overigens bevat zijn in het huidige begrip « gezondheid ».

Voorts bevat het verslag bijzonderheden over de wijze waarop het voorstel van de Commissie uitgevoerd zou moeten worden : de opvangstructuren, het nemen van de beslissing, de uitvoering van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking, de uitsluiting van winstbejag, de wetenschappelijke begeleiding, studie en controle.

Ten slotte stelt de Commissie bepaalde wijzigingen in het Strafwetboek voor en zij wijst erop dat die wijzigingen gepaard moeten gaan met de inwerkingstelling van de structuren die het mogelijk moeten maken de in het voorstel van de Commissie vervatte voorzieningen toe te passen.

Hierboven werd reeds aangestipt dat sommige leden van de Commissie gemeend hebben een minderheidsverslag te moeten opstellen. Zij delen weliswaar de overtuiging van de hele Commissie als zou het abortusprobleem in de eerste plaats moeten worden aangepakt via de preventie van de oorzaken die eraan ten grondslag liggen, het geven van voorlichting aan de bevolking en het verlenen van morele en materiële bijstand aan in moeilijkheden verkerende vrouwen en gezinnen; maar zij hebben een verschillend advies uitgebracht opdat men rekening zou houden met hun standpunt t.o.v. de meningsverschillen die tot uiting zijn gekomen in de loop van de werkzaamheden en die betrekking hadden op zakelijke gegevens van

l'avortement en tant que problème suscitant un conflit de valeurs.

Le rapport de minorité comporte trois parties :

1. La première partie expose les lignes directrices des options et l'esprit dans lequel elles ont été prises.
2. La deuxième partie expose les solutions proposées en matière de légalisation de l'avortement.
3. La troisième partie, qui est la plus longue, reprend l'examen méthodique des données scientifiques qui ont étayé l'avis dans le rapport. Cette dernière partie se réfère aux données biologiques, médicales, psychologiques, sociologiques et démographiques, philosophiques et éthiques, et juridiques.

Les membres ayant déposé le rapport de minorité proposent que l'avortement reste proscrit « sauf si la prolongation de la grossesse met la vie de la femme en danger ou si elle menace de manière certaine sa santé physique et (ou) psychique d'un dommage grave, durable et qui ne peut être évité autrement, et pour autant que soient respectées les modalités prévues par la loi ».

Les deux propositions, tout en n'indiquant pas de manière précise, les cas où l'interruption volontaire de grossesse est autorisée, recommandent l'examen général (condition de famille, de vie, de santé, cas de détresse particulière...) de la situation de la future mère. Le point de divergence se situe principalement dans le contenu des différents éléments d'appréciation de cette notion. La Commission estime que divers éléments (facteurs concernant la santé, facteurs psychologiques et difficultés sociales) peuvent intervenir dans cette appréciation, tandis que les membres ayant rédigé le rapport de minorité lui donnent une référence plus médicale. Pour le reste, les propositions sont parallèles : ils recommandent la création de structures destinées à accueillir les femmes, à les informer et à les aider; ils ne prévoient aucun délai; l'avortement devrait avoir lieu en milieu hospitalier; la décision finale reviendrait à celle qui porte l'enfant et au médecin.

\* \* \*

Le gouvernement de l'époque ne s'est pas servi de ces rapports : il les a remis aux présidents des Chambres législatives. Après plusieurs mois, au Sénat, les Commissions réunies de la Justice et de la Santé publique ont été saisies avec de nombreux autres points à l'ordre du jour. La dissolution des Chambres législatives en 1977 a cependant suspendu les débats.

## 2. Le problème des poursuites

Au cours de la législature suivante, les Commissions réunies de la Justice et de la Santé publique et de la Famille du Sénat ont examiné la proposition de loi de M. Pierson sur l'interruption volontaire de grossesse (Doc. du Sénat n° 123, S. E. 1977) et la proposition de loi de MM. Payfa et Bertrand relative à l'interruption de grossesse et supprimant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. Sénat n° 159/1, 1977-1978).

Ces deux propositions de loi ont été rejetées le 27 avril 1978. Les articles 1 à 3 de la première proposition ont été rejetés par la Commission de la Justice par 14 voix contre 8, et par la Commission de la Santé publique et de la Famille par 14 voix contre 7. L'article 1 de la seconde proposition

wetenschappelijke aard, de methode die moet worden aangewend om het aantal onwettelijke en wettelijke abortussen te doen dalen en te slotte het in overweging nemen van het abortusvraagstuk als een probleem dat een waardenconflict oproept.

Het minderheidsverslag omvat drie gedeelten :

1. Het eerste deel omvat de krachtlijnen van de opties en de geest waarin die vastgesteld werden.
2. Het tweede deel geeft een uiteenzetting van de oplossingen die worden voorgesteld inzake de abortuswetgeving.
3. In het derde deel, dat het langste is, worden de wetenschappelijke basisgegevens die ten grondslag liggen aan het verslag, opnieuw methodisch onderzocht. Dit laatste deel verwijst naar de biologische, medische, psychologische, sociologische en demografische, filosofische en ethische, en juridische gegevens.

De leden die het minderheidsverslag ingediend hebben, stellen voor dat zwangerschapsonderbreking verboden blijft « behalve wanneer de voortzetting van de zwangerschap het leven van de vrouw in gevaar brengt of met zekerheid ernstige, blijvende schade kan toebrengen aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid van de vrouw, wanneer zij niet anders kan vermeden worden, en voor zover de door de wet voorgeschreven modaliteiten in acht genomen worden ».

Hoewel geen van beide voorstellen precies de gevallen aangeeft waarin opzettelijke zwangerschapsonderbreking toegelaten wordt, bevelen ze een algemeen onderzoek aan van de situatie waarin de toekomstige moeder zich bevindt (gezinstoestand, levensomstandigheden, gezondheidstoestand, bijzondere noodgevallen...). De standpunten lopen hoofdzakelijk uiteen over de inhoud die aan de verschillende beoordelingspunten van dat begrip dient te worden gegeven. De Commissie is van oordeel dat verschillende factoren (gezondheid, psychologische factoren en sociale moeilijkheden) als waarderingselement in overweging kunnen worden genomen, terwijl de leden die het minderheidsverslag hebben opgesteld er een meer medische inslag aan geven. Voor het overige lopen beide voorstellen parallel : ze bevelen de oprichting aan van structuren die bestemd zijn om de vrouwen op te vangen, ze voor te lichten en te helpen; ze stellen geen enkele termijn voor de zwangerschapsonderbreking vast; de ingreep zou in een ziekenhuis moeten gebeuren, de uiteindelijke beslissing zou door de zwangere vrouw en door de arts moeten worden genomen.

\* \* \*

De toenmalige regering heeft van dat verslag geen gebruik gemaakt; ze heeft het aan de voorzitters van de Wetgevende Kamers overgezonden. Na verschillende maanden werd het samen met tal van andere agendapunten aan de verenigde Senaatscommissies voor de Justitie en voor de Sociale Zaken voorgelegd. De ontbinding van de Wetgevende Kamers in 1977 heeft de bespreking opgeschort.

## 2. Het probleem van de rechtsvervolgning

Tijdens de daaropvolgende legislatuur hebben de verenigde Commissies voor de Justitie en voor de Sociale Zaken van de Senaat het voorstel van wet van de heer Pierson betreffende de opzettelijke zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 123, B. Z. 1977) en het voorstel van wet van de heren Payfa en Bertrand betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot opheffing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 159/1, 1977-1978) onderzocht.

Beide voorstellen werden op 27 april 1978 verworpen. De artikelen 1 tot 3 van het eerste voorstel werden door de Commissie voor de Justitie met 14 tegen 8 stemmen, en door de Commissie voor de Sociale Zaken met 14 tegen 7 stemmen verworpen. Artikel 1 van het tweede voorstel

a été rejeté par la Commission de la Justice par 14 voix contre 8, et par la Commission de la Santé publique par 14 voix contre 7.

Les Commissions réunies devaient encore discuter la proposition de loi de Mme Herman-Michielsens modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat n° 267/1, 1977-1978). Les événements politiques n'ont cependant pas permis de poursuivre ces travaux.

Depuis le dépôt de la première proposition de loi relative à l'interruption volontaire de grossesse, aucun avancement des travaux parlementaires n'a permis d'espérer l'adoption d'une modification légale en cette matière.

Aussi, parallèlement au dépôt de propositions de loi visant à dépénaliser l'avortement, plusieurs parlementaires estimèrent qu'il était nécessaire de suspendre les poursuites en matière d'interruption volontaire de grossesse ou l'application de la loi aussi longtemps qu'une nouvelle législation ne serait pas intervenue.

La première de ces propositions fut déposée par M. Risopoulos lors des remous qui suivirent l'arrestation du docteur Peers : proposition de loi suspendant les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 du Code pénal, (Doc. du Sénat n° 94, 1972-1973).

Elle fut suivie de nombreuses autres propositions de loi :

- proposition de loi de M. Cudell suspendant dans certaines conditions les poursuites judiciaires fondées sur les articles 350, 351, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 139/1, S. E. 1974);
- proposition de loi de M. Payfa relative à l'application des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. Sénat n° 357/1, 1977-1978);
- proposition de loi de MM. Van Geyt et Levaux, tendant à suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal (Doc. n° 371/1, 1977-1978);
- proposition de loi de M. Risopoulos tendant à suspendre les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 partim du Code pénal (Doc. n° 456/1, 1977-1978);
- proposition de loi de MM. Payfa et consorts, relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. du Sénat, n° 38/1, S. E. 1979);
- proposition de loi de M. Risopoulos, relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 756/1, 1980-1981);
- proposition de loi de Mme Brenez et de M. Brouhon, relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 773/1, 1980-1981);
- proposition de loi de Mme Noella Dinant, tendant à suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal, (Doc. n° 776/1, 1980-1981);
- proposition de loi de MM. Henrion et consorts relative à l'application des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat, n° 630/1, 1980-1981);
- proposition de loi de MM. Moureaux et Lepaffe relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. du Sénat, n° 8/1);
- Proposition de loi de MM. Lallemand, Poma et consorts relative à l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383, alinéa 5 et suivants, du Code pénal (Doc. du Sénat, n° 30/1);
- proposition de loi de Mme Detiège, M. Risopoulos, Mme Neyts-Uyttebroeck et M. Brouhon sur l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383, alinéa 5 et suivants, du Code pénal, n° 20/1.

\* \* \*

van wet werd door de Commissie voor de Justitie verworpen met 14 tegen 8 stemmen, en door de Commissie voor de Sociale Zaken met 14 tegen 7 stemmen.

De verenigde Commissies moesten het wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 267/1, 1977-1978) nog bespreken. De politieke gebeurtenissen maakten het evenwel niet mogelijk de werkzaamheden af te ronden.

Sedert het eerste wetsvoorstel op de opzettelijke zwangerschapsonderbreking is ingediend, hadden de desbetreffende werkzaamheden in het parlement geen voortgang meer, zodat niets op het aannemen van een wetswijziging ter zake schijnt te wijzen.

Verschillende parlementsleden waren dan ook de mening toegedaan dat de indiening van wetsvoorstellen om abortus uit het strafrecht te lichten, gepaard diende te gaan met het opschorten van rechtsvervolgingen wegens opzettelijke zwangerschapsonderbreking zolang geen nieuwe wetsbepalingen zijn aangenomen.

Het eerste van die voorstellen werd ingediend door de heer Risopoulos naar aanleiding van de beroering die volgde op de aanhouding van dokter Peers : wetsvoorstel tot opschorting van de gerechtelijke vervolgingen op grond van de artikelen 351, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 94, 1972-1973).

Daarop volgden vele andere wetsvoorstellen :

- wetsvoorstel van de heer Cudell tot opschorting, onder bepaalde voorwaarden, van de op de artikelen 350, 351, 353 en 383 van het Strafwetboek gegronde gerechtelijke vervolgingen (Stuk n° 139/1, B. Z. 1974);
- wetsvoorstel van de heer Payfa betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk n° 371/1, 1977-1978);
- wetsvoorstel van de heren Van Geyt en Levaux tot intrekking van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek (Stuk n° 357/1, 1977-1978);
- wetsvoorstel van de heer Risopoulos tot opschorting van rechtsvervolgung op grond van de artikelen 351, 353 en 383 partim van het Strafwetboek (Stuk n° 456/1, 1977-1978);
- wetsvoorstel van de heer Payfa c.s. betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat n° 38/1, B. Z. 1979);
- wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 756/1, 1980-1981);
- wetsvoorstel van Mevr. Brenez en de heer Brouhon betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 773/1, 1980-1981);
- wetsvoorstel van Mevr. Dinant tot opschorting van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek (Stuk n° 776/1, 1980-1981);
- wetsvoorstel van de heer Henrion c.s. betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat n° 630/1, 1980-1981);
- wetsvoorstel van de heren Moureaux en Lepaffe, betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat n° 8/1);
- wetsvoorstel van de heren Lallemand, Poma c.s. betreffende de zwangerschapsafbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, vijfde lid en volgende, van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat n° 30/1);
- wetsvoorstel van Mevr. Detiège, de heer Risopoulos, Mevr. Neyts-Uyttebroeck en de heer Brouhon betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, lid 5 en volgende, van het Strafwetboek (Stuk n° 20/1).

\* \* \*

Ce sont sans doute l'émotion publique et la nécessité de permettre au Parlement de statuer dans le calme et la sérénité qui ont incité les procureurs généraux à ne pas citer devant les tribunaux correctionnels, tout en ouvrant des dossiers, informant et instruisant. Les procureurs généraux conscients de leur devoir ne se sont pas soumis à un *modus vivendi* qui aurait eu pour effet de leur faire prendre la place du législateur ou d'enfreindre le principe de la séparation des pouvoirs : la « trêve » de facto, a simplement été une réalité pendant plusieurs années.

A la fin de 1977, on a pu penser que le parquet de Bruxelles s'apprêtait à poursuivre à nouveau des médecins du chef d'avortement de manière discriminatoire dans la mesure où certains dossiers étaient retenus alors que d'autres ne l'étaient pas.

Au député Risopoulos qui l'interrogeait, le 25 janvier 1978, sur l'opportunité de pareilles poursuites, le Ministre de la Justice, M. Van Elslande répondit de manière rassurante : « Il résulte des contacts que j'ai eus avec les procureurs généraux sur l'ensemble des problèmes qui relèvent de leur compétence et de la mienne, qu'ils ne sont pas sans ignorer combien, actuellement, la matière de l'interruption des grossesses est délicate et controversée et que, partant, elle pose le problème de l'opportunité des poursuites. J'attirerai l'attention de M. les procureurs généraux sur la présente interpellation et la réponse que j'ai estimé de vous réserver » (*Annales de la Chambre des Représentants* du 25 janvier 1978, p. 871).

Le Ministre déclarait cependant que la décision prise par les autorités judiciaires relevait de leurs seules compétences et de leur seule responsabilité.

Le 27 avril 1978, M. Van Elslande répondant à une interpellation de M. Risopoulos et à une interpellation de Mme Detiège (*Annales de la Chambre des Représentants*, pp. 1830-1831) et se référant à l'avis de M. le Procureur général Hayoit de Termicourt, rappelait les conséquences se rattachant aux principes régissant les fonctions judiciaires : « liberté et indépendance ».

Il rappelait également qu'à la question de savoir si le Ministre de la Justice peut défendre aux procureurs généraux d'intenter des poursuites, la doctrine répond très généralement par la négative en se fondant sur l'absence de texte qui reconnaîtrait au Ministre de la Justice le droit d'interdire au ministère public l'exercice de l'action publique que la Nation lui a délégué et quelle qu'ait été l'évolution de la doctrine à ce sujet au XIX<sup>e</sup> et au XX<sup>e</sup> siècles.

#### Le Ministre déclarait en outre :

« En décembre 1977, lors d'une rencontre avec les procureurs généraux près les cours d'appel, j'ai encore attiré leur attention sur la volonté du Gouvernement d'éviter la passionnalisation du problème de l'avortement.

Lors d'une nouvelle rencontre des procureurs généraux dans le courant du mois de mars 1978, j'ai informé mes interlocuteurs de l'état d'avancement des travaux des Commissions réunies de la Santé publique et de la Justice du Sénat. J'ai attiré leur attention sur l'agitation que cette matière provoquait en dehors du Parlement et la nécessité de contribuer à la sérénité du travail parlementaire.

La chambre du conseil de Bruxelles, par diverses ordonnances du 12 avril 1978, a ordonné le renvoi des affaires non prescrites devant le tribunal correctionnel de Bruxelles.

Ainsi, avant la fin du mois de juin 1977, soit tout au début de ce gouvernement, M. le Procureur général de Bruxelles me signalait l'existence de diverses instructions ouvertes contre des médecins qui avaient pratiqué, en milieu hospitalier, des avortements qu'ils estiment justifiés par des motifs non liés à la santé physique de la mère...

Il m'a confirmé ensuite cet entretien par une lettre où il justifiait la politique d'attente qu'il avait menée jusqu'à ce jour et constatait

Wellicht heeft de bij de bevolking ontstane beroering, naast het feit dat het Parlement in staat gesteld moet worden rustig en sereen uitspraak te doen, de procureurs-generaal er ongetwijfeld toe aangezet niet tot dagvaardiging voor de correctionele rechtbank over te gaan, maar toch dossiers aan te leggen en de zaak te doen onderzoeken en behandelen. De procureurs-generaal waren zich bewust van hun verantwoordelijkheid en hebben geen genoegen genomen met een *modus vivendi*, dat tot gevolg zou hebben gehad dat zij de plaats van de wetgever innemen of het beginsel van de scheiding der machten overtreden : het de facto « bestand » is echter gedurende verschillende jaren een feit geweest.

Eind 1977 dacht men dat het parket van Brussel zich opnieuw gereed maakte om artsen in rechte te vervolgen wegens abortus en zulks op een discriminerende manier, inzonderre slechts bepaalde dossiers in aanmerking genomen werden en andere niet.

Op 25 januari 1978 interpeleerde de heer Risopoulos Minister van Justitie Van Elslande over het inopportune karakter van dergelijke vervolgingen. Het antwoord van de Minister was geruststellend : « Uit mijn contacten met de procureurs-generaal over de gezamenlijke problemen waarvoor zij en ikzelf bevoegd zijn, blijkt dat zij weten hoe bijzonder delicaat en betwist de problemen zijn welke die zwangerschapsonderbrekingen thans doen rijzen, wat bijgevolg de vraag naar de opportuniteit van de vervolging doet opkomen. Ik zal hun aandacht vestigen op deze interpellatie en op het antwoord dat ik heb gemeend te moeten geven » (*Handelingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers* dd. 25 januari 1978, blz. 871).

De Minister verklaarde evenwel dat de door de rechterlijke instanties genomen beslissing uitsluitend tot hun bevoegdheid en hun verantwoordelijkheid behoort.

Op 27 april 1978 antwoordde de heer Van Elslande op een interpellatie van de heer Risopoulos en op een andere van Mevr. Detiège (*Handelingen van de Kamer van Volksvertegenwoordigers*, blz. 1830-1831). Hij verwees daarbij naar een advies van procureur-generaal Hayoit de Termicourt i.v.m. de gevolgen die verboden zijn aan de beginselen die ten grondslag liggen aan het rechterlijk ambt : « vrijheid en onafhankelijkheid ».

Hij herinnerde er ook aan dat op de vraag of de Minister van Justitie de procureur-generaal kan verbieden een strafvervolgning in te stellen, de rechtsleer over het algemeen een ontkennend antwoord geeft, daarbij steunend op de afwezigheid van een tekst die aan de Minister van Justitie het recht zou verlenen het openbaar ministerie te verbieden de daaraan door de Natie toegewezen strafvordering in te stellen, hoe de rechtsleer terzake in de XIX<sup>e</sup> en in de XX<sup>e</sup> eeuw ook geëvolueerd moge zijn.

#### De Minister verklaarde bovendien :

« In december 1977 heb ik, tijdens een onderhoud met de procureurs-generaal bij de hoven van beroep nogmaals de aandacht gevestigd op de wil van de Regering elke passie rond het probleem van de abortus te vermijden.

Tijdens een nieuw onderhoud met de procureurs-generaal in de loop van de maand maart 1978 heb ik mijn gesprekspartners ingelicht over de vorderingen van de werkzaamheden van de Verenigde Commissies voor de Volksgezondheid en voor de Justitie van de Senaat. Ik heb hun aandacht gevestigd op de beroering die deze materie buiten het Parlement veroorzaakte en op de noodzaak bij te dragen tot de sereniteit van de parlementaire werkzaamheden.

De raadkamer van Brussel heeft bij verschillende beschikkingen van 12 april 1978 de verwijzing van de niet verjaarde zaken naar de correctionele rechtbank van Brussel bevolen.

Zo heeft de heer procureur-generaal te Brussel, eind juni 1977, dus helemaal bij het begin van de huidige regering, mij gemeld dat verschillende gerechtelijke onderzoeken waren ingesteld tegen geneesheren die in ziekenhuizen vruchtafdrifvingen hadden verricht die zij gerechtvaardigd achtten door motieven die geen verband hielden met de fysieke gezondheid van de moeder...

Naderhand heeft hij mij dit onderhoud bevestigd in een schrijven waarin hij de afwachtende houding die hij tot dan toe had aange-

qu'en l'absence de suite réservée aux travaux de la Commission nationale pour l'étude des problèmes éthiques, il estimait ne plus pouvoir s'abstenir d'exercer des poursuites à peine de se voir reprocher de ne pas appliquer la loi et de laisser croire que les dispositions pénales qui répriment l'avortement sont tombées en désuétude.

Dès lors, il considérait que les instructions en cours, dont plusieurs dataient de 1976 et qui avaient été communiquées au parquet parce que terminées, devaient être soumises à la chambre du conseil en vue du règlement de la procédure.

M. le procureur général de Liège m'a confirmé qu'un dossier relatif à des avortements pratiqués dans son ressort en milieu hospitalier, a été fixé à l'audience du 22 mai de la chambre du conseil de Namur.

Je puis encore vous dire que j'ai récemment eu un entretien avec M. le procureur général de Bruxelles.

Me plaçant dans la ligne d'entretiens antérieurs, je l'ai invité à venir m'entretenir, en temps opportun, des initiatives qu'il pourrait encore prendre dans les procédures sur lesquelles la chambre du conseil du tribunal de Bruxelles a récemment statué.

Tout comme son collègue de Liège, il a confirmé son accord sur ce point.

Il est donc clair que, pour moi, le Ministre de la Justice n'est pas pour autant sans pouvoir à l'égard des procureurs généraux.

Outre son droit de leur enjoindre d'exercer des poursuites, il peut :

- surveiller l'exercice de l'action publique;
- se faire rendre compte des actes du ministère public;
- les inviter à ne pas exercer certaines poursuites sans lui en avoir référé;
- leur faire des recommandations;
- sévir contre eux s'ils s'acquittent mal de leurs fonctions.

Ma réponse vous a permis de constater que je suis conscient de mes prérogatives et que je ne manque pas de les exercer. »

Nonobstant ces pouvoirs, l'opposition du Ministre de la Justice à la fixation d'affaires en cours se heurterait à une tradition selon laquelle le Ministre peut d'autorité mettre l'action publique en mouvement, mais ne peut interdire au parquet que ce dernier entame des poursuites. Donner exceptionnellement l'ordre de poursuivre ne compromet pas fondamentalement l'œuvre de la justice car il appartient toujours en définitive aux cours et tribunaux seuls de décider de la suite qu'il importera de donner en droit et en fait à la poursuite. En donnant l'ordre de ne pas poursuivre, le Gouvernement pourrait, en revanche, paralyser la justice et susciter l'impression de vouloir protéger des personnes de manière partisane ou même de s'insurger contre l'application des lois existantes, alors que seul le pouvoir législatif est en droit de les modifier ou de les abroger.

En outre, aujourd'hui, il n'est plus sérieusement contesté que les magistrats du parquet font partie du pouvoir judiciaire et qu'ils ne sont plus, comme ils l'étaient sous le régime français, des agents du pouvoir exécutif auprès des cours et tribunaux.

M. le Ministre Van Elslande disait notamment dans une déclaration du 24 octobre 1979 (*Annales du Sénat*, p. 72) : « Il est hors de doute que déjà aux yeux du Congrès national le ministère public faisait partie du pouvoir judiciaire et participe par certaines de ses attributions aux missions confiées à ce pouvoir ».

\* \* \*

Les Ministres de la Justice successifs ont cependant obtenu que soit respectée de manière plus ou moins générale ce que d'aucuns appelleraient une « trêve ». En effet, de 1977 à 1981, une nouvelle « trêve » a été convenue entre le Minis-

trère, légitimement et médiatement que le Parlement n'a pas le droit de contrôler l'exercice du pouvoir judiciaire, et que le Parlement n'a pas le droit de contrôler l'exercice du pouvoir judiciaire.

Hij was derhalve van mening dat de aan de gang zijnde gerechtelijke onderzoeken, waarvan er verschillende dateren van 1976 en die in handen van het parket waren gegeven omdat ze afgehandeld waren, aan de raadkamer dienden te worden voorgelegd met het oog op de regeling van de rechtspleging.

De procureur-generaal van Luik heeft me bevestigd dat een dossier betreffende in zijn ambtsgebied en in ziekenhuizen uitgevoerde vruchtafdringen op de rol van de raadkamer van Namen van 22 mei 1978 werd ingeschreven.

Ik kan u nog zeggen dat ik onlangs een onderhoud heb gehad met de procureur-generaal van Brussel.

Geheel in de lijn van vroegere gesprekken die ik met hem heb gevoerd, heb ik hem verzocht te gelegener tijd met mij te komen spreken over de initiatieven die hij nog zou kunnen nemen in de gedingen waarover de raadkamer van de rechtbank van Brussel onlangs uitspraak heeft gedaan.

Juist zoals zijn collega van Luik heeft hij zijn instemming betuigd.

Voor mij staat het dus vast dat de Minister van Justitie niet geheel zonder gezag tegenover de procureurs-generaal staat.

Naast zijn recht om hen aan te manen vervolgingen in te stellen kan hij :

- toezicht uitoefenen op het instellen van de strafvordering;
- mededeling van de handelingen van het openbaar ministerie vorderen;
- hen verzoeken bepaalde vervolgingen niet in te stellen zonder met hem ruggespraak te hebben gehouden;
- aanbevelingen tot hen te richten;
- tegen hen streng op te treden wanneer zij zich slecht van hun taak kwijten.

Uit mijn antwoord kunt u concluderen dat ik mij bewust ben van mijn prerogatieven en dat ik niet nalaat die uit te oefenen. »

Ondanks die bevoegdheden zou het verzet van de Minister van Justitie tegen het inschrijven van de hangende zaken op de rol, ingaan tegen een traditie volgens welke de Minister wel op eigen gezag de strafvordering op gang kan brengen, maar het parket niet kan verbieden vervolgingen in te stellen. Als uitzonderlijk het bevel tot het instellen van een vervolging wordt gegeven, dan wordt de taak van het gerecht daardoor niet wezenlijk in het gedrang gebracht, want uiteindelijk wordt nog altijd uitsluitend door hoven en rechtbanken beslist over het gevolg dat in rechte en in feite aan de vervolging gegeven moet worden. Als de Regering het bevel geeft om geen vervolging in te stellen zou zij echter de rechtspleging lam kunnen leggen en de indruk wekken bepaalde personen op een partijdige manier te willen beschermen of zelfs in opstand te komen tegen de toepassing van bestaande wetten, terwijl toch alleen de wetgevende macht het recht heeft die te wijzigen of in te trekken.

Bovendien wordt heden niet langer ernstig betwist dat de magistraten van het parket deel uitmaken van de rechterlijke macht en dat zij niet langer, zoals onder het Franse regime, ambtenaren van de uitvoerende macht bij de hoven en rechtbanken zijn.

Minister Van Elslande heeft namelijk in een op 24 oktober 1979 afgelegde verklaring (*Handelingen van de Senaat*, blz. 72) het volgende verklaard : « Het lijkt geen twijfel dat het openbaar ministerie reeds in de ogen van het nationaal congres deel uitmaakte van de rechterlijke macht en dat het uit hoofde van sommige bevoegdheden deel heeft aan de opdrachten die aan deze macht worden toevertrouwd ».

\* \* \*

De opeenvolgende Ministers van Justitie hebben nochtans bekomen dat een zogenaamd « bestand » min of meer algemeen werd nageleefd. Van 1977 tot 1981 werd een nieuw stilzwijgend « bestand » tussen de Minister en de vijf pro-

tre et les cinq procureurs généraux du pays. Cette « trêve » a été rompue dans le seul ressort de la cour d'appel de Bruxelles, le procureur général près la cour d'appel de Bruxelles ayant annoncé, le 6 février 1981, son intention de fixer les affaires relatives à l'avortement.

Le problème pour le parquet de ne pas faire respecter la loi pénale sous prétexte d'une promesse de nouvelle législation existe toujours en principe. La question doit également être posée : la raison de l'immobilisme parlementaire ne réside-t-elle pas dans la provisoire non fixation des affaires ? Dans l'affirmative, le problème d'une immixtion du pouvoir judiciaire dans les compétences du pouvoir législatif pouvait se poser, ce qui n'enlève rien aux responsabilités de l'exécutif et peut donner l'impression d'un jeu cruel sans commencement ni fin.

Le 18 mars 1981, les Commissions réunies de la Justice et des Affaires sociales du Sénat discutèrent la proposition de loi de MM. Payfa et consorts relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. du Sénat, n° 38/1, S. E. 1979) et la rejetèrent par 23 voix contre 15 (*rapporteur* : M. Goossens).

La crainte que les initiatives prises par les autorités judiciaires ne contribuent à rendre l'opinion publique, passionnée, une nouvelle fois, et à encourager les avortements clandestins, fut exprimée à nouveau et à plusieurs reprises.

La solution du problème devint de plus en plus urgente en raison du fait que le procureur général près la cour d'appel de Bruxelles avait annoncé la fixation de plusieurs affaires au rôle et du fait qu'un premier dossier devait être examiné par la 21<sup>me</sup> chambre du tribunal correctionnel le 2 septembre 1981.

La Commission de la Justice de la Chambre des Représentants a dès lors mis à son ordre du jour du 24 juin 1981 quatre propositions de loi.

Les trois premières concernaient la suspension des articles contestés du Code pénal, la quatrième visait à modifier la législation :

— la proposition de loi de M. Risopoulos relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (n° 756/1, 1980-1981) prévoyait la suspension des articles pour une période de trois ans lorsque l'interruption volontaire de grossesse est pratiquée par un médecin avec l'accord de la patiente dûment informée;

— la proposition de loi de Mme Brenez et de M. Brouhon relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (n° 773/1, 1980-1981) prévoyait la suspension des articles pour une période venant à échéance le 31 décembre 1984, lorsque l'interruption volontaire de grossesse est pratiquée par un médecin dans des conditions présentant les garanties d'hygiène et de sécurité pour la sauvegarde de l'intégrité physique et de la vie de la patiente;

— la proposition de loi de Mme Dinant tendant à suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal (n° 776/1, 1980-1981) prévoyait la suspension des articles jusqu'à la date d'entrée en vigueur d'une nouvelle loi;

— la proposition de Mme Detiège sur l'interruption de la grossesse (Doc. n° 106/1, 1980-1981) ne concernait pas la suspension des articles contestés comme les trois précédentes, mais prévoyait l'abrogation des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal de même que les deux derniers alinéas de l'article 383 de ce Code. En outre, il était proposé

curcurs-generaal van het land overeengekomen. Dat « bestand » werd alleen geschonden in het rechtsgebied van het hof van beroep te Brussel, aangezien de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel op 6 februari 1981 meedeelde dat hij voornemens was de zaken die op abortus betrekking hadden, op de rol in te schrijven.

Voor het parket rijst er in principe altijd een probleem wanneer het de strafwet niet doet naleven onder voorwendsel dat nieuwe wetbepalingen ter zake in uitzicht gesteld zijn. Tevens moet ook worden geantwoord op de vraag of de reden van het immobilisme bij het Parlement juist niet gezocht moet worden in het feit dat voorlopig geen zaken op de rol worden ingeschreven ? Zo ja, dan zou het probleem kunnen rijzen van een inmenging van de rechterlijke macht in de bevoegdheden van de wetgevende macht, hetgeen niets afdoet aan de verantwoordelijkheid van de uitvoerende macht en de indruk kan wekken van een wreed spel zonder begin noch eind.

Op 18 maart 1981 besparen de verenigde commissies voor de Justitie en voor de Sociale aangelegenheden het wetsvoorstel van de heer Payfa c.s. betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat, n° 38/1, B. Z. 1979). Ze verwierpen dit voorstel met 23 tegen 15 stemmen (*rapporteur* : de heer Goossens).

Andermaal werd herhaaldelijk de vrees uitgesproken dat de initiatieven van de gerechtelijke overheid de publieke opinie weer eens zouden opzweepen en de clandestiene abortussen in de hand zouden werken.

Het vraagstuk was dringend aan een oplossing toe, aangezien de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel had aangekondigd dat verschillende zaken op de rol werden ingeschreven en een eerste dossier door de 21<sup>e</sup> kamer van de correctionele rechtbank op 2 september 1981 moest worden onderzocht.

Derhalve plaatste de Commissie voor de Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers op haar agenda van 24 juni 1981 vier wetsvoorstellen.

De eerste drie hadden betrekking op de opschorting van de betwiste artikelen van het Strafwetboek, het vierde wilde de wetgeving ter zake wijzigen :

— het wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (n° 756/1, 1980-1981) voorzag in de opschorting van de toepassing van de artikelen gedurende een tijdvak van drie jaar wanneer de opzettelijke zwangerschapsonderbreking door een geneesheer is uitgevoerd met de toestemming van de betrokken patiënte, die vooraf be hoorlijk voorgelicht moet zijn;

— het wetsvoorstel van Mevr. Brenez en van de heer Brouhon betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (n° 773/1, 1980-1981) voorzag in de opschorting van de artikelen gedurende een tijdvak dat verstrijkt op 31 december 1984, wanneer de opzettelijke zwangerschapsonderbreking wordt verricht door een geneesheer in omstandigheden waarbij de nodige waarborgen inzake hygiëne en veiligheid worden geboden met het oog op de bescherming van de fysieke integriteit en het leven van de patiënte;

— het wetsvoorstel van Mevr. Dinant tot opschorting van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek (n° 776/1, 1980-1981) voorzag in de opschorting van de artikelen tot op de datum van de inwerkingtreding van een nieuwe wet;

— het wetsvoorstel van Mevr. Detiège betreffende de zwangerschapsonderbreking (Stuk n° 106/1, 1980-1981) wilde niet zoals de vorige drie de betwiste artikelen opschorten, maar het stelde de opheffing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek alsmede van de laatste twee leden van artikel 383 van dit Wetboek voor. Boven-

de stipuler que l'interruption volontaire de grossesse constitue un acte chirurgical, visé à l'article 2 de l'arrêté royal n° 78 du 10 novembre 1967 relatif à l'art de guérir, à l'exercice des professions qui s'y rattachent et aux commissions médicales.

La Commission décida, étant donné l'urgence, de n'examiner que le problème de la suspension des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal.

Au cours du débat, le problème du pouvoir d'injonction à l'égard des parquets fut une nouvelle fois évoqué et la divergence des thèses en présence fut soulignée.

En effet, si l'avis du Conseil d'Etat (Doc. n° 163, 1972-1973) relatif à la proposition de loi de M. Risopoulos suspendant les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 du Code pénal, rappelle que dans la conception dominante, l'indépendance dont les membres du ministère public doivent jouir en raison de la part qu'ils prennent au fonctionnement des cours et tribunaux, a pour corollaire que nul ne peut leur interdire d'engager des poursuites (cf. Hayoit de Termicourt, *Propos sur le ministère public*, 1936, p. 42). Cet avis n'est pas partagé par toute la doctrine. M. Wigny (*Droit constitutionnel*, T. II, n° 599, 1952) estime que le pouvoir du Ministre de donner des injonctions ne concerne pas seulement des injonctions positives mais également négatives. Selon lui il n'y a pas de confusion entre les pouvoirs.

« Le pouvoir judiciaire est compétent pour juger. Mais il est passif et doit être saisi soit par une citation soit par un agent de l'exécutif, c'est-à-dire le parquet ». Il s'agit de la mise en œuvre d'un pouvoir hiérarchique. Il faut bien sûr qu'il s'agisse d'une mesure générale et non d'une injonction concernant un cas particulier.

La responsabilité de l'injonction incombe au pouvoir exécutif, quitte à ce que le Ministre de la Justice en réponde au point de vue politique.

M. Brouhon, Mmes Brenez et Dinant se sont ralliés à la proposition de loi de M. Risopoulos afin que la Commission ne doive se prononcer que sur un seul texte.

L'article 1 de la proposition de loi fut rejeté par 12 voix contre 11.

Depuis le mois de septembre 1981, des procès sont en cours contre certains médecins qui ont pratiqué des interruptions de grossesse dans de bonnes conditions médicales et psychologiques, ainsi que contre des personnes qui les ont aidés ou des femmes qui s'y sont prêtées.

Afin de mettre un terme à cette situation, Mme Detiège, M. Risopoulos, Mme Neyts-Uyttenbroeck, MM. Brouhon, Klein, Deleuze et Nagels ont déposé une proposition de loi sur l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383 alinéa 5 et suivants, du Code pénal (Doc. n° 20/1).

Le 18 décembre 1981, la Chambre des Représentants rejeta la demande d'urgence pour l'examen de cette proposition de loi par 96 voix contre 87 et 8 abstentions.

Le 3 février 1982, la Commission de la Justice a examiné ladite proposition de loi.

### 3. De la constitutionnalité de la proposition

Il faut rappeler que lors du dépôt en 1973 de la proposition de loi de M. Risopoulos suspendant les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 du Code pénal (Doc. Sénat 94, 1972-1973), M. Struye, Président du

dien bevatte het voorstel de bepaling dat de opzettelijke zwangerschapsonderbreking een heelkundige handeling is, als bedoeld bij artikel 2 van het koninklijk besluit n° 78 van 10 november 1967 betreffende de geneeskunst, de uitoefening van de daaraan verbonden beroepen en de geneeskundige commissies.

Gelet op het dringende karakter van het vraagstuk besloot de Commissie alleen het probleem van de opschorting van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek te behandelen.

Tijdens het debat werd het vraagstuk van de bevoegdheid om aan de parketten aanmaningen te doen, opnieuw opgeworpen. Er werd gewezen op het uiteenlopende karakter van de naar voren gebrachte stellingen.

In het advies van de Raad van State betreffende het wetsvoorstel Risopoulos tot opschorting van de gerechtelijke vervolgingen op grond van de artikelen 351, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 163, 1972-1973) wordt er inderdaad op gewezen dat volgens de heersende opvatting de onafhankelijkheid waarop de leden van het openbaar ministerie aanspraak moeten kunnen maken wegens hun aandeel in de werking van hoven en rechtbanken, tot gevolg heeft dat hun door niemand mag worden verboden vervolgingen in te stellen (cfr. Hayoit de Termicourt, *Propos sur le ministère public*, 1936, blz. 42). Die mening wordt niet door de hele rechtsleer gedeeld. De heer Wigny (*Droit constitutionnel*, Deel II, n° 599, 1952) is de mening toegedaan dat de bevoegdheid van de Minister om aanmaningen te doen, niet alleen betrekking heeft op positieve, maar ook op negatieve aanmaningen. Zijns inziens overlappen de machten elkaar niet.

« De rechterlijke macht is bevoegd om te oordelen. Maar ze is passief en ze moet worden aangezocht door middel van een dagvaarding of door een ambtenaar van de uitvoerende macht, d.w.z. het parket ». Het gaat om de toepassing van een hiërarchische bevoegdheid. Zulks geldt natuurlijk voor een algemene maatregel en niet voor een aanmaning betreffende een bijzonder geval.

De uitvoerende macht is bevoegd om de aanmaning te doen, hoewel de Minister van Justitie verantwoording is verschuldigd aan het Parlement.

De heer Brouhon en Mevr. Brenez en Dinant sloten zich bij het wetsvoorstel van de heer Risopoulos aan, zodat de Commissie zich slechts over een enkele tekst diende uit te spreken.

Artikel 1 van het wetsvoorstel werd met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Sedert september 1981 zijn processen aanhangig tegen sommige geneesheren die in goede medische en psychologische voorwaarden zwangerschapsonderbrekingen verricht hebben, alsook tegen personen die hen bijgestaan hebben of tegen vrouwen die zich hiertoe hebben geleend.

Om aan die toestand een einde te maken, dienden Mevr. Detiège, de heer Risopoulos, Mevr. Neyts-Uyttenbroeck en de heren Brouhon, Klein, Deleuze en Nagels een wetsvoorstel in betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, lid 5 en volgende, van het Strafwetboek (Stuk n° 20/1).

Op 18 december 1981 verwierp de Kamer van Volksvertegenwoordigers met 96 tegen 87 stemmen en 8 onthoudingen het verzoek tot spoedbehandeling van dit wetsvoorstel.

Op 3 februari 1982 werd dat voorstel onderzocht door de Commissie voor de Justitie.

### 3. Grondwettigheid van het voorstel

Er zij aan herinnerd dat bij de indiening van het wetsvoorstel Risopoulos in 1973 tot opschorting van de gerechtelijke vervolgingen op grond van de artikelen 351, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat, n° 94, 1972-

Sénat avait demandé l'avis du Conseil d'Etat quant à la constitutionnalité de la proposition afin de juger de sa recevabilité. Le Conseil d'Etat avait été d'avis (Doc. du Sénat n° 163, 1972-1973) que la proposition de loi ne se conciliait pas avec l'article 25 de la Constitution qui sert de fondement au principe de la séparation des pouvoirs et avec l'article 30 de la Constitution qui attribue le pouvoir judiciaire aux cours et tribunaux. Le Conseil d'Etat motivait son avis comme suit :

« En vertu de l'article 30, alinéa 1<sup>er</sup>, de la Constitution, le pouvoir judiciaire est exercé par les cours et les tribunaux. L'instruction judiciaire des faits qui ont donné lieu aux poursuites et le jugement des personnes faisant l'objet de ces poursuites relèvent manifestement de l'exercice du pouvoir judiciaire. Par voie de conséquence, la proposition, en ce qu'elle entend suspendre l'instruction judiciaire des faits et, corrélativement, faire temporairement échec au jugement des personnes poursuivies, amènerait le législateur à s'ingérer dans l'exercice d'un pouvoir que l'article 30 de la Constitution confère aux cours et tribunaux. »

Sans préjudice de l'exactitude de ce raisonnement, lors du dépôt d'une proposition de loi de M. Payfa relative à l'application des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. du Sénat n° 357, 1977-1978), la Commission de la Justice du Sénat s'est prononcée sur la recevabilité de celle-ci. Cette proposition était différente dans son objet de celle déposée par M. Risopoulos : en effet si celle-ci tendait à la suspension des poursuites judiciaires en cours, la proposition de M. Payfa prévoyait « la suspension des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal » c.-à-d. leur abrogation temporaire. La Commission sénatoriale (Doc. Sénat n° 357/2, 1977-1978) a émis l'avis que la proposition pouvait être prise en considération.

Il y a, en effet, une différence essentielle entre une loi qui interdirait au pouvoir judiciaire, et spécialement aux parquets, de faire application des dispositions légales qui sont toujours en vigueur, et une loi qui déciderait que ces dispositions ne sont, temporairement ou définitivement, plus en vigueur.

Les trois propositions examinées le 24 juin 1981 par la Commission de la Justice et la proposition de loi de Mme Detiège et consorts, discutée le 3 février 1982 sont libellées dans le sens de la proposition de M. Payfa et leur recevabilité ne peut donc être contestée.

## II. — DISCUSSION

Le présent rapport concerne la réunion de la Commission de la Justice du 3 février 1982. Certains éléments de la discussion de la réunion du 24 juin 1981 sont cependant repris lorsqu'ils concernent les exposés des auteurs et lorsque les membres font référence à la discussion générale du 24 juin 1981.

### A. Exposé des auteurs

#### 1. L'urgence de l'intervention du pouvoir législatif

Mme Detiège souligne le fait que le problème des poursuites devient de plus en plus important et qu'il est urgent de suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal.

1973), de voorzitter van de Senaat, de heer Struye, het advies van de Raad van State had gevraagd met betrekking tot de grondwettelijkheid van het voorstel, ten einde over de ontvankelijkheid ervan te kunnen oordelen. De Raad van State was de mening toegedaan (Stuk van de Senaat, n° 163, 1972-1973) dat het wetsvoorstel niet in overeenstemming was met artikel 25 van de Grondwet, dat ten grondslag ligt aan het beginsel van de scheiding der machten, noch met artikel 30 van de Grondwet, dat de rechterlijke macht aan de hoven en rechtbanken toevertrouwt. De Raad van State rechtvaardigde zijn advies als volgt :

« Volgens artikel 30, eerste lid, van de Grondwet wordt de rechterlijke macht uitgeoefend door de hoven en de rechtbanken. Het gerechtelijk onderzoek van de feiten die tot vervolging aanleiding hebben gegeven en het berechten van de vervolgdten behoren kennelijk tot de uitoefening van de rechterlijke macht. Waaruit volgt dat, door het gerechtelijk onderzoek naar de feiten te willen opschorten en, daarmee verbonden, door het berechten van de ingestelde vervolgingen tijdelijk te willen beletten, het voorstel de wetgever ertoe zou brengen zich te mengen in de uitoefening van een macht die door artikel 30 van de Grondwet aan de hoven en rechtbanken is toegekend. »

Bij de indiening van een wetsvoorstel van de heer Payfa betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk van de Senaat n° 357, 1977-1978) sprak de Commissie voor de Justitie van de Senaat zich uit over de ontvankelijkheid van dat voorstel, zonder dat daarom afbreuk werd gedaan aan de juistheid van die redenering van de Raad van State. Het doel van dat voorstel was anders dan dat van de heer Risopoulos : dit laatste wilde immers de aan de gang zijnde gerechtelijke vervolgingen opschorten, terwijl het voorstel Payfa voorzag in « de opschorting van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek », d.w.z. de tijdelijke opschorting daarvan. De Senaatscommissie (Stuk van de Senaat n° 357/2, 1977-1978) was van oordeel dat het voorstel in overweging genomen kon worden.

Er is immers een essentieel verschil tussen een wet die de rechterlijke macht en meer in het bijzonder de parketten zou verbieden wetsbepalingen toe te passen die nog altijd van kracht zijn, en een wet die zou beslissen dat die bepalingen voorlopig of definitief niet meer van kracht zijn.

De drie wetsvoorstellen die de Commissie voor de Justitie op 24 juni 1981 behandelde en het op 3 februari 1982 besproken wetsvoorstel van Mevr. Detiège c.s. zijn opgesteld in de zin van het voorstel Payfa en de ontvankelijkheid ervan kan dus niet worden betwist.

## II. — BESPREKING

Dit verslag heeft betrekking op de vergadering van de Commissie voor de Justitie dd. 3 februari 1982. Bepaalde elementen van de bespreking van 24 juni 1981 worden evenwel overgenomen wanneer zij de uiteenzettingen door de auteurs betreffen en wanneer de leden verwijzen naar de algemene bespreking van 24 juni 1981.

### A. Uiteenzetting door de auteurs

#### 1. Het dringend karakter van het optreden van de wetgevende macht

Mevr. Detiège beklemtoont dat het probleem van de vervolgingen steeds belangrijker wordt en dat de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek dringend opgeschort moeten worden.

Etant donné qu'une révision de la législation en vigueur ne peut s'improviser et qu'à ce jour le Parlement n'a pas trouvé de solution positive, une mesure provisoire doit être mise en œuvre. Ainsi serait-il mis fin à un problème où trop souvent la passion l'emporte sur la nécessité !

Le problème de l'examen du projet de loi modifiant diverses dispositions légales relatives à la filiation et à l'adoption (Doc. du Sénat n° 305/1, 1977-1978) qui apporte des améliorations quant à la situation des enfants naturels, ne peut être invoqué dans le cadre de l'examen de la présente proposition de loi, le Sénat n'ayant pas terminé la discussion de ce projet en commission. Ce problème relève en effet de l'examen général de l'interruption volontaire de grossesse dans une perspective d'ensemble.

Mme Detiège déclare que la présente proposition tient compte des observations faites par les membres de la commission lors de l'examen de la proposition de loi de M. Risopoulos relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 756/1, 1980-1981).

Ainsi, prévoit-elle la suspension des articles pour une période de deux ans au lieu de trois comme il était prévu au cours de la législature précédente.

M. Brouhon insiste sur la nécessité d'assurer un traitement égal à tous les justiciables et sur l'urgence et la nécessité de suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal afin de permettre au Parlement de modifier la loi de manière définitive et avec la plus grande diligence possible.

Certains magistrats accusent en effet le Parlement de laxisme, et il faut tenir compte du fait que la loi, même si elle est contestée, reste d'application pour les magistrats aussi longtemps qu'elle n'est pas modifiée sans qu'il soit donc possible d'y échapper par des injonctions ministérielles.

La commission doit se prononcer au plus tôt, compte tenu des arguments invoqués. A cette fin il faut distinguer entre l'objectif de la proposition examinée et le problème de fond qui lui concerne la conscience de chacun. M. Brouhon comprend que les avis divergent à l'intérieur des partis à l'égard du problème des interruptions de grossesse. De part et d'autre, tous partis confondus, les uns peuvent y être hostiles et les autres favorables. Il ne faut donc pas préjuger du débat de fond mais veiller à suspendre les articles contestés afin de permettre au Parlement de se prononcer sereinement sur des dispositions légales définitives.

## 2. Le problème de la « reprise des poursuites »

M. Risopoulos insiste sur une conséquence particulière de la rupture du « statu quo ». Il évoque la situation sociale des intéressées : d'une part des femmes bénéficiant d'une certaine aisance matérielle subiront une intervention chirurgicale dans un de nos pays voisins où l'interruption volontaire de grossesse en milieu hospitalier est possible ou feront appel à des médecins qui voudront prendre le risque de pratiquer l'intervention; d'autre part les femmes ne disposant pas de moyens financiers ou d'informations nécessaires leur permettant le déplacement ou la garantie de la discrétion, recourront inévitablement à l'avortement clandestin.

Daar een herziening van de van kracht zijnde wetgeving geen improvisatie duldt en het Parlement tot nog toe geen positieve oplossing heeft gevonden, moet een voorlopige maatregel worden getroffen. Zo zal er een einde komen aan een toestand waarin de passie het al te vaak haalt op de noodzakelijkheid.

Het probleem van het onderzoek van het wetsontwerp tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen betreffende de afstamming en de adoptie (Stuk Senaat n° 305/1, 1977-1978), dat verbeteringen aanbrengt in de toestand van de natuurlijke kinderen, kan in het raam van het onderzoek van dit wetsvoorstel niet worden ingeroepen, aangezien de Senaat de bespreking van het ontwerp in commissie nog niet beëindigd heeft. Die kwestie dient immers haar beslag te krijgen in het raam van het algemeen onderzoek van het vraagstuk van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking in een algemeen perspectief.

Mevr. Detiège verklaart dat dit voorstel rekening houdt met de opmerkingen die door de commissieleden tijdens het onderzoek van het wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 756/1, 1980-1981) naar voren werden gebracht.

Zo voorziet het in de schorsing van de artikelen voor een periode van twee jaar i.p.v. drie jaar, zoals tijdens de vorige legislatuur bepaald werd.

De heer Brouhon beklemtoont dat het noodzakelijk is alle rechtzoekenden gelijk te bejegenen en de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek op te schorten, ten einde het Parlement in de gelegenheid te stellen de wet zo spoedig mogelijk definitief te wijzigen.

Sommige magistraten beschuldigen het Parlement immers van laksheid en men dient ermede rekening te houden dat de wet, zelfs al wordt zij betwist, voor de magistraten van toepassing blijft zonder dat het dus mogelijk is ze via de ministeriële aanmaningen te omzeilen.

De commissie dient zich zo spoedig mogelijk uit te spreken met inachtneming van de ingeroepen argumenten. Daarom dient men een onderscheid te maken tussen het doel van het ter tafel liggende voorstel en het inhoudelijke probleem, dat ieders geweten aanbelangt. De heer Brouhon begrijpt dat de meningen t.a.v. de kwestie van de zwangerschapsonderbreking binnen elke politieke partij uiteenlopen. Binnen alle partijen kunnen bepaalde leden er vijandig tegenover staan, terwijl anderen ermee akkoord kunnen gaan. Derhalve mag men niet vooruitlopen op het inhoudelijk debat, maar men moet vooruitlopen op het betwiste artikelen opgeschort worden ten einde het Parlement in staat te stellen zich nuttig uit te spreken over de definitieve wettelijke bepalingen.

## 2. Probleem van de « hervatting van de gerechtelijke vervolgingen »

De heer Risopoulos vestigt de aandacht op een bijzonder gevolg van het verbreken van de « status-quo ». Hij wijst op de sociale toestand van de geïnteresseerden : enerzijds zullen vrouwen die een bepaalde welstand kennen in een van onze buurlanden, waar opzettelijke zwangerschapsonderbreking in een ziekenhuis mogelijk is, een heelkundige ingreep laten uitvoeren of zij zullen een beroep doen op geneesheren die het risico willen lopen om de ingreep uit te voeren; anderzijds zullen vrouwen die niet over de middelen of de informatie beschikken welke noodzakelijk zijn om zich naar het buitenland te begeven of om op discretie te kunnen rekenen, onvermijdelijk hun toevlucht nemen tot clandestiene abortus.

A cette inégalité « verticale » s'ajoute de surcroît une inégalité « horizontale ». En effet, l'inégalité de la répression à l'égard de l'avortement clandestin existe également d'un point de vue géographique.

Le Parlement se trouve en effet devant une situation judiciaire de fait. Sur les cinq procureurs généraux, un seul a remis en cause « le statu quo » existant.

En conséquence, trois arrondissements judiciaires (Bruxelles, Nivelles et Louvain) sont seuls concernés par la décision du procureur général près la cour d'appel de Bruxelles. Les ressorts des quatre autres cours d'appel ne l'étant pas : une justice s'applique aux citoyens de 4 000 km<sup>2</sup> et une autre à ceux de 26 000 autres km<sup>2</sup>. Il n'y a plus de respect pour le principe même de l'article 6 de la Constitution.

A ces inégalités s'ajoute une troisième.

La « trêve » ayant existé « de facto » depuis huit années, certaines personnes échapperont aux poursuites grâce à la prescription, alors que d'autres en seront l'objet.

De plus, des médecins, des infirmières, des femmes et même des parents et des époux seront poursuivis alors que, de bonne foi, ils pouvaient estimer que l'interruption volontaire de grossesse ne serait plus poursuivie avant que le Parlement ne se soit prononcé.

### 3. *Le problème de la dépénalisation de l'interruption volontaire de grossesse*

M. Risopoulos insiste sur le fait que ce ne sont certes pas les auteurs des nombreuses propositions de loi déposées après celle du sénateur Calewaert, et dont le but est de modifier le Code pénal de 1810 qui date du Directoire (repris par le Code pénal belge de 1867) et ne tenait pas compte de la santé et des droits de la femme, qui manquent de respect envers les opinions d'autrui. Il s'agit de tenir compte des réalités sociales et non d'encourager l'avortement. Tout comme en matière de divorce, où il a fallu tenir compte des objections de certains milieux, il ne faut pas oublier que l'on peut rester en deçà de la loi.

Il s'indigne de l'acceptation de l'avortement clandestin, drame vécu par des milliers de femmes sous les législations les plus sévères. Rien n'est plus laid que cette hypocrisie qui consiste à taire cette réalité nonobstant son caractère délictueux en droit et attentatoire à toute morale. Sans vouloir invoquer des statistiques d'ailleurs difficiles à établir, il est convaincu que le retour à la répression, ne diminuera en rien le nombre des avortements clandestins, au contraire, le statu quo existant en fait depuis 1974 a non seulement fait diminuer drastiquement le nombre des avortements clandestins décelables dans les hôpitaux, mais aussi les interruptions volontaires de grossesse même grâce, principalement à la quasi liberté que les femmes ont ainsi retrouvée.

M. Risopoulos souligne que depuis le dépôt de sa première proposition en 1973, quatre Ministres de la Justice se sont succédé sans que le problème de la dépénalisation de l'interruption volontaire de grossesse qui divise l'opinion publique soit résolu même au niveau de la simple suspension des poursuites. Une solution quant au fond a cependant été trouvée dans la plupart des pays occidentaux dont la culture est comparable à la nôtre tels que les Etats-Unis, l'Angleterre, la R. F. A., les Pays-Bas, la France.

Bij die « verticale » ongelijkheid komt echter nog een « horizontale ». De beteugeling van de clandestiene abortus is immers ook uit een geografisch oogpunt ongelijk.

Het Parlement staat immers voor een feitelijke rechtstoestand. Op vijf procureurs-generaal heeft slechts één het bestaande « status-quo » op de helling gezet.

Bijgevolg heeft de beslissing van de procureur-generaal bij het hof van beroep te Brussel slechts betrekking op drie gerechtelijke arrondissementen (Brussel, Leuven en Nijvel), met uitsluiting van de rechtsgebieden van de overige vier hoven van beroep : een bepaalde rechtspraak, die van het Brusselse hof van beroep, geldt voor een gebied van 4 000 km<sup>2</sup>; die van de andere hoven geldt voor de overige 26 000 km<sup>2</sup>. Het beginsel zelf van artikel 6 van de Grondwet wordt niet meer in acht genomen.

Daar komt nog een derde ongelijkheid bij.

Na het « bestand » dat gedurende acht jaar « de facto » in acht genomen werd, zullen bepaalde personen aan de gerechtelijke vervolgingen ontkomen dank zij de verjaring, terwijl anderen wel vervolgd zullen worden.

Daarenboven zullen geneesheren, verpleegsters, vrouwen en zelfs ouders en echtgenoten vervolgd worden terwijl zij te goeder trouw konden denken dat de opzettelijke zwangerschapsonderbreking niet gerechtelijk vervolgd zou worden zolang het Parlement zich niet had uitgesproken.

### 3. *Het probleem van het niet langer strafbaar stellen van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking*

De heer Risopoulos legt de nadruk op het feit dat de auteurs van de vele wetsvoorstellen die zijn ingediend na het voorstel van senator Calewaert en die tot doel hebben de Strafwet van 1810 te wijzigen — die nog dagtekent uit de tijd van het Directoire (door het Belgische Strafwetboek van 1867 overgenomen) en die geen rekening hield met de gezondheid en de rechten van de vrouw — stellig niet mogen worden gerekend bij degenen die andermans opinie niet eerbiedigen. Het gaat om de sociale feiten en niet om een aanmoediging tot abortus. Juist zoals dat voor de echtscheiding het geval is geweest — waar men eveneens rekening diende te houden met de bezwaren van bepaalde milieus — mag men niet uit het oog verliezen dat men niet zo ver als de wet hoeft te gaan.

Hij is verontwaardigd over het feit dat sommigen akkoord kunnen gaan met clandestiene abortuspraktijken, even zovele drama's die onder de strengste wetgevingen door miljoenen vrouwen worden beleefd. Is er iets afkeurenswaardiger dan die schijnheilige houding, die erin bestaat die tegen alle zedelijke regels indruisende werkelijkheid, in weerwil van het strafbare karakter ervan, dood te zwijgen? Zonder daarom te steunen op statistieken — die overigens moeilijk opgemaakt kunnen worden — is hij ervan overtuigd dat de terugkeer naar de repressie het aantal clandestiene vruchtafdrijvingen geenszins zal doen dalen. Integendeel, de status-quo die sedert 1974 in feite bestaat, heeft niet alleen geleid tot een drastische vermindering van het aantal clandestiene vruchtafdrijvingen die door ziekenhuizen aan het licht gebracht konden worden, maar ook van het aantal opzettelijke zwangerschapsonderbrekingen zelf, voornamelijk dank zij de bijna volledige vrijheid die de vrouwen aldus teruggekregen hebben.

De heer Risopoulos wijst erop dat sedert hij zijn eerste voorstel in 1973 indiende, vier ministers van Justitie elkaar zijn opgevolgd, zonder dat het probleem inzake het niet langer strafbaar stellen van opzettelijke zwangerschapsonderbreking, dat de publieke opinie verdeelt, geregeld werd, zelfs niet op het niveau van de gewone opschorting van de vervolgingen. Nochtans is in de meeste westerse landen waarvan de cultuur met de onze vergeleken kan worden, zoals de Verenigde Staten, Engeland, de B. R. D., Nederland en Frankrijk, een oplossing ten gronde gevonden.

L'Italie même, où la population s'affirme, en majorité, catholique, connaît une loi dépénalisant l'interruption volontaire de grossesse depuis 1978. Le 17 mai 1981, une modification proposée par voie de référendum par le « Mouvement pour la Vie » et dont le but était d'abroger cette loi, a été repoussée par 68 % des votants.

Notre pays apparaît donc, avec l'Irlande, comme un îlot de conservatisme regrettable.

M. Brouhon souligne qu'il est indéniable que la Belgique reste une des rares exceptions dans l'ensemble des pays industriels à ne pas avoir modifié sa législation dans le sens d'une libéralisation de l'interruption volontaire de grossesse.

Les règles générales de morale et la culture de ces pays sont cependant semblables aux nôtres et les personnes défendant des convictions religieuses identiques à celles d'un grand nombre de nos citoyens y ont cependant admis qu'il faut respecter la vie et la santé de la femme.

M. Brouhon met encore l'accent sur la confusion qui existe parfois entre la philosophie à laquelle on adhère et la loi.

Il remarque, en outre, que ceux qui défendent une morale rigoureuse acceptent cependant d'y déroger lorsqu'il s'agit d'interruptions volontaires de grossesse pratiquées dans les milieux plus favorisés ou à la suite de viols parfois collectifs, tels ceux qu'il nous a fallu déplorer lors des événements du Zaïre en 1960.

Le même auteur déclare avoir été longtemps adversaire de l'interruption volontaire de grossesse et a conseillé à plusieurs reprises de garder l'enfant même si l'existence d'un enfant naturel n'est pas sans poser de délicats problèmes.

Il a cependant tout à fait changé d'avis eu égard à son expérience personnelle et publique, qui lui a permis d'avoir connaissance des cas de jeunes personnes amenées dans les hôpitaux de la capitale à l'article de la mort parce qu'elles avaient fait l'objet d'un avortement pratiqué par des personnes non compétentes.

Personne ne peut imposer une décision à une femme victime des représailles familiales, de la réprobation sociale, d'un être sans scrupules, d'un viol ou de tous les autres cas de détresse. De telles circonstances peuvent, tout naturellement, la conduire à ne pas désirer son enfant.

Le problème d'un être procréé, qui n'est pas voulu pour des raisons déterminées, lesquelles seules sont du ressort de la femme, doit être pris en considération. Or les cas de femmes ne voulant pas mener leur grossesse à terme, du fait d'événements pénibles, ne sont pas des cas isolés mais se comptent par dizaines. Dans ces cas de manifeste détresse la décision finale devrait être laissée à la femme.

## B. Discussion générale

### 1. Le pouvoir d'injonction du Ministre de la Justice

Le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles rappelle qu'il ressort de la déclaration gouvernementale que le Gouvernement estime qu'il appartiendra au Parlement d'examiner une éventuelle modification des articles 348 à 353 du Code pénal, dans le respect de la liberté de conscience de chacun.

Zelfs in Italië, waar de meerderheid van de bevolking katholiek verklaart te zijn, is er een wet waarbij opzettelijke zwangerschapsonderbreking sedert 1978 uit het strafrecht werd gelicht. Op 17 mei 1981 werd een wijziging van die wet via een referendum voorgesteld door de « Beweging voor het Leven », waarvan het doel was die wet in te trekken, door 68 % van de kiezers verworpen.

Samen met Ierland blijkt ons land dus een eiland van betreurenswaardig conservatisme te zijn.

De heer Brouhon wijst erop dat België onbetwistbaar een van de zeldzame uitzonderingen onder alle industrielanden blijft, in zoverre het zijn wetgeving niet heeft gewijzigd in de zin van een liberalisering van opzettelijke zwangerschapsonderbreking.

De algemene voorschriften van moraal en cultuur in die landen zijn echter dezelfde als de onze en degenen die aldaar een identieke godsdienstige overtuiging als die van een groot aantal onzer medeburgers verdedigen, hebben nochtans toegegeven dat men het leven en de gezondheid van de vrouw moet eerbiedigen.

De heer Brouhon vestigt dan nog de aandacht op de verwarring die soms bestaat tussen de levensbeschouwing waartoe men behoort en de wet.

Hij merkt daarenboven op dat zij die een strenge moraal voorstaan, toch akkoord gaan om daar van af te wijken wanneer het gaat om een vrijwillige onderbreking van de zwangerschap uitgevoerd in een gunstiger omgeving ofwel ingevolge de soms collectieve verkrachtingen zoals die welke in 1960 tijdens de gebeurtenissen in Zaïre te betreuren vielen.

Dezelfde auteur verklaart dat hij lange tijd gekant geweest is tegen de opzettelijke onderbreking van de zwangerschap en dat hij meermaals aangeraden heeft het kind te behouden, ook al kan de aanwezigheid van een natuurlijk kind heel wat kiese problemen doen rijzen.

Zijn opvattingen zijn evenwel totaal veranderd ingevolge zijn ervaringen als enkeling en als schepen; in die hoedanigheid kreeg hij kennis van gevallen van jonge personen die in stervensnood in de ziekenhuizen van de hoofdstad werden opgenomen, nadat zij voor zwangerschapsonderbreking behandeld waren door daartoe onbevoegde personen.

Niemand mag een beslissing opdringen aan een vrouw die het slachtoffer is van represailles vanwege haar familie, van de afkeuring van haar omgeving, van een gewetenloos individu, van een verkrachting of van alle andere noodgevallen. Dergelijke omstandigheden kunnen haar er heel natuurlijk toe brengen haar kind niet ter wereld te willen brengen.

Er moet rekening worden gehouden met het probleem van een tot leven verwekt wezen dat niet gewenst is om bepaalde redenen, die uitsluitend zaak van de vrouw zijn. Nu zijn de gevallen waarin vrouwen hun zwangerschap niet willen voltooien om bepaalde pijnlijke redenen, niet zeldzaam, maar ze bestaan met tientallen tegelijk. In dergelijke kennelijke noodgevallen moet de beslissing aan de vrouw blijven.

## B. Algemene bespreking

### 1. De aanmaningsbevoegdheid van de Minister van Justitie

De Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en Institutionele Hervormingen herinnert eraan dat uit de regeringsverklaring blijkt dat de Regering van oordeel is dat het de taak van het Parlement is de eventuele wijziging van de artikelen 348 tot 353 van het Strafwetboek te behandelen met eerbiediging van de gewetensvrijheid van eenieder.

Le Gouvernement souhaite donc laisser au Parlement une totale liberté en la matière et ne désire pas influencer son jugement.

En ce qui concerne le pouvoir d'injonction des Ministres à l'égard des parquets, le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles estime que la question lui semble sur un point moins claire que ce qu'il apparaît de certaines déclarations précédemment faites à ce sujet.

Il rappelle d'abord les points sur lesquels il n'y a pas matière à controverse.

1° Il est incontestable que le Ministre de la Justice dispose du pouvoir d'ordonner de poursuivre. L'article 274 du Code d'instruction criminelle porte en effet que « le procureur général, soit d'office, soit par les ordres du Ministre de la Justice, charge le procureur du Roi de poursuivre les délits » dont il a connaissance. L'article 143 du Code judiciaire dispose d'ailleurs que le procureur général près chaque cour d'appel « exerce, sous l'autorité du Ministre de la Justice, toutes les fonctions du ministère public ».

Les autres points sont relatifs, non plus à l'injonction de poursuivre, mais à celle de ne pas poursuivre, ou injonction négative. Encore faut-il distinguer plusieurs hypothèses.

2° Injonction négative relative à une affaire déterminée : tout le monde est d'accord, y compris le Ministre, pour estimer qu'il n'a nullement le droit de donner une telle injonction. Elle violerait en tout cas l'article 6 de la Constitution (égalité entre les citoyens).

3° Injonction d'arrêter des poursuites déjà entamées : un tel pouvoir est également hors de question. Si le Ministre de la Justice peut déclencher une action publique, il n'est cependant pas maître de celle-ci lorsqu'elle est engagée.

Tout ce qui précède étant incontesté, un seul point reste discutable : le Ministre peut-il adresser aux magistrats des parquets une injonction négative à caractère général ? En d'autres termes, peut-il interdire d'entamer à l'avenir des poursuites, non plus dans une situation particulière, mais dans un type de cas, et par exemple dans tous les cas d'application de tel texte de loi ?

La faculté d'émettre ces injonctions négatives générales est souvent déniée au Ministre, mais une telle contestation n'est pas unanime, et son fondement en droit n'est d'ailleurs pas évident.

De telles injonctions ont déjà été faites au XIX<sup>e</sup> siècle par voie de circulaires.

M. Wigny (*Droit constitutionnel*, T. II, n° 599, 1952, p. 776) rappelle d'ailleurs que « Jusqu'en 1890, diverses circulaires ont subordonné dans certains cas l'exercice de l'action publique à l'autorisation du Ministre de la Justice. Chaque fois, l'intention était non seulement respectable, mais raisonnable : il s'agissait de délits de presse ou d'infractions politiques et l'on hésitait à transformer les coupables en martyrs ; les infractions avaient une répercussion internationale ou engageaient la responsabilité ministérielle ; ou bien encore il fallait interdire des poursuites fondées sur une loi qui allait être rapportée ou assurer l'unité de doctrine entre tous les parquets du Royaume ».

De Regering wil het Parlement ter zake dus volkomen vrij laten en wenst zijn uitspraak niet te beïnvloeden.

In verband met de aanmaningsbevoegdheid van de Ministers ten opzichte van de parketten is de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en Institutionele Hervormingen van oordeel dat het probleem, volgens hem, op een bepaald punt minder eenvoudig lijkt dan men zou kunnen afleiden uit sommige vroeger daaromtrent afgelegde verklaringen.

Hij vermeldt eerst de punten waarover geen betwisting bestaat.

1° Het staat buiten kijf dat de Minister van Justitie een vervolging kan gelasten. Artikel 274 van het Wetboek van strafvordering bepaalt immers : « De procureur-generaal geeft aan de procureur des Konings ambtshalve of op bevel van de Minister van Justitie opdracht om de misdrijven waarvan hij kennis draagt te vervolgen ». Verder staat in artikel 143 van het Gerechtelijk Wetboek dat de procureur-generaal bij ieder hof van beroep onder het gezag van de Minister van Justitie alle opdrachten van het openbaar ministerie uitvoert.

De andere punten hebben geen betrekking op de aanmaning tot vervolging, maar op de aanmaning om niet te vervolgen, dus op een negatieve aanmaning. En dan nog moet een onderscheid worden gemaakt tussen verschillende mogelijkheden.

2° Negatieve aanmaning met betrekking tot een welbepaalde zaak : iedereen, ook de Minister, is het erover eens dat de Minister dergelijke aanmaningen niet kan geven. In elk geval zou dat een schending betekenen van artikel 6 van de Grondwet (gelijkheid van alle burgers).

3° Aanmaning om reeds ingestelde strafvervolgingen te staken : ook van een dergelijke bevoegdheid kan geen sprake zijn. Hoewel de Minister van Justitie een strafvordering op gang kan brengen, heeft hij er geen zeggenschap meer over wanneer die eenmaal ingesteld is.

Over al wat voorafgaat bestaat geen betwisting. Er blijft één punt over dat vatbaar is voor discussie : kan de Minister tot de magistraten van de parketten een negatieve aanmaning van algemene aard richten ? Kan hij met andere woorden verbieden dat in de toekomst vervolgingen worden ingesteld, niet in één bijzonder geval, maar voor een bepaalde soort van gevallen, b.v. in alle gevallen waarin een bepaalde wettekst toepasselijk is ?

Aan de Minister wordt vaak de bevoegdheid ontzegd om dergelijke negatieve aanmaningen met een algemeen karakter uit te vaardigen, maar daarover bestaat geen eenstemmigheid en dat standpunt steunt trouwens niet op onaanvechtbare juridische gronden.

Dergelijke aanmaningen waren reeds in de XIX<sup>e</sup> eeuw gebruikelijk, bij wege van omzendbrief.

De heer Wigny (*Droit constitutionnel*, D. II, n° 599, 1952, blz. 776) herinnert er trouwens aan dat « tot in 1890 de instelling van de strafvervolging in bepaalde gevallen door diverse omzendbrieven ondergeschikt gemaakt werd aan de toelating van de Minister van Justitie. De bedoeling was telkens niet alleen maar gerechtvaardigd maar ook redelijk, want het ging daarbij om persdelicten of om politieke misdrijven en men aarzelde om van de schuldigen martelaars te maken ; de misdrijven hadden een internationale terugslag of wel was daarmee de aansprakelijkheid van een minister gemoeid ; ofwel diende men vervolgingen te verbieden omdat die steunden op een wet die ingetrokken ging worden omdat eenheid inzake rechtsleer onder alle parketten van het Rijk gebracht moest worden ».

On aurait pu attendre que le Code judiciaire clarifie la situation. Or non seulement le texte ne confirme ni n'infirme la thèse de l'injonction négative générale, mais les travaux préparatoires ne font pas état d'un débat approfondi sur la question. Aussi n'y trouve-t-on que ce bref passage, insuffisant pour fixer à lui seul notre droit de manière décisive :

« Un membre ayant demandé ce qu'il faut entendre par les mots "l'autorité du Ministre", il lui a été répondu que le Ministre de la Justice peut inviter le procureur général à intenter des poursuites. Il ne lui est cependant pas permis d'interdire au procureur général de mettre l'action publique en mouvement. La Commission s'est ralliée à cette interprétation » (Rapport de M. Hermans, Doc. n° 59/49, 1965-1966, p. 37, art. 143).

On invoque aussi les déclarations de Ministres de la Justice.

Ainsi, le 24 octobre 1979, l'un d'eux, M. Van Elslande, Ministre de la Justice, affirmait au Sénat :

« De cet ensemble de règles constitutionnelles et légales, celles-ci se déduisant d'ailleurs des premières, il ressort que l'action publique est confiée par la nation aux magistrats du ministère public et spécialement aux procureurs généraux près les cours d'appel qui doivent assurer cette mission complexe et ardue au nom de la nation.

Ni le gouvernement ni spécialement le ministre de la Justice n'a la charge ou la responsabilité constitutionnelle ou légale de prendre la direction des poursuites ou en général de l'action publique.

En revanche, le ministre dispose d'un droit d'injonction, rarement employé, d'impulsion et de surveillance, devoir qui s'étend par ailleurs à la police judiciaire et qui est assorti d'un pouvoir disciplinaire. Il ne peut cependant pas interdire au ministère public d'intenter des poursuites » (*Annales parlementaires*, Sénat, 24 octobre 1979, p. 72).

Plus tard, M. Moureaux, Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles, faisait cette déclaration :

« Enfin, M. Gabriels, contrairement à ce que vous semblez croire, la séparation des pouvoirs reste heureusement un principe fondamental en Belgique. Il est d'application rigoureuse au niveau de la justice. En ce qui concerne les jugements de fond, le Ministre de la Justice ou le représentant du pouvoir politique n'a aucune instruction ou conseil à donner.

C'est au juge du fond à décider en toute indépendance.

Or, vous savez que notre régime constitutionnel figure parmi ceux qui ont poussé le plus loin la liberté en cette matière. La séparation des pouvoirs dans le domaine judiciaire — même lorsqu'il s'agit de l'action publique des parquets — est donc réelle. En effet, le pouvoir politique, c'est-à-dire le Ministre de la Justice — et un événement très important l'a démontré récemment — s'il a un pouvoir d'injonction indiscuté et indiscutable et s'il peut donner des avis ou des conseils et discuter avec les représentants des parquets des affaires en cours, ne peut jamais interdire qu'une affaire ne soit continuée.

Men had kunnen verwachten dat het Gerechtelijk Wetboek terzake opheldering zou verschaffen. Welnu, niet alleen kan uit de tekst niet worden afgeleid dat de stelling van de algemene negatieve aanmaning niet wordt bijgetreden of afgewezen, maar uit de parlementaire voorbereiding blijkt ook niet dat daarover een diepgaande discussie werd gevoerd. Men vindt er alleen de volgende korte passage, die op zichzelf niet volstaat om ons met betrekking tot dit punt op afdoende wijze uitsluit te geven :

« Op de vraag wat er dient verstaan te worden onder de woorden "het gezag van de Minister" werd geantwoord dat zulks beduidt dat de Minister van Justitie de procureur-generaal kan verzoeken vorderingen in te stellen. Nochtans laat zulks hem niet toe vervolgingen welke de procureur generaal instelt, te verbieden. De Commissie was het eens met deze interpretatie » (Verslag van de heer Hermans, Stuk n° 59/49, 1965-1966, blz. 37, art. 143).

Ook worden uitspraken van bepaalde Ministers van Justitie aangevoerd.

Zo betoogde de heer Van Elslande, Minister van Justitie, op 24 oktober 1979 in de Senaat :

« Uit dat geheel van grondwettelijke en wettelijke bepalingen — en deze laatste zijn trouwens afgeleid uit de eerste — blijkt dat de strafvordering door de Natie aan de magistraten van het openbaar ministerie is toevertrouwd en meer bepaald aan de procureurs-generaal bij de hoven van beroep die deze ingewikkelde en zware opdracht moeten uitvoeren in naam van de Natie

Noch de regering, noch de Minister van Justitie in het bijzonder, hebben de grondwettelijke of wettelijke opdracht de leiding te nemen van de vervolgingen of, algemeen gezien, van de strafvordering.

Maar daartegenover staat dat de Minister over een aanmaningsbevoegdheid beschikt waarvan zelden gebruik is gemaakt evenals over een recht van stimulering en toezicht; deze verplichting strekt zich trouwens uit tot de gerechtelijke politie en gaat gepaard met een tuchtrechtelijke bevoegdheid. De Minister mag evenwel het openbaar ministerie niet verbieden vervolgen in te stellen » (*Parlementaire Handelingen*, Senaat, 24 oktober 1979, blz. 72).

Een latere verklaring van de heer Moureaux, Minister van Justitie en Institutionele Hervormingen, luidt als volgt :

« Ten slotte, Mijnheer Gabriels, in strijd met wat u blijkbaar van oordeel bent, blijft de scheiding van de machten in België gelukkig een fundamenteel principe dat onverbidde toegepast wordt in rechtszaken. De Minister van Justitie of de vertegenwoordiger van de politieke macht mag geen richtlijnen of raad verstrekken in verband met vonnissen die de grond van de zaak raken.

Het is de taak van de feitenrechter volkomen vrij uitspraak te doen.

Welnu, zoals u weet, behoort ons grondwettelijk bestel tot de regimes die de vrijheid terzake op de meest ruime wijze hebben gewaarborgd. De scheiding van de machten in rechtszaken, zelfs waarmeer het gaat om de door de parketten ingestelde strafvordering is dus reëel. De politieke overheid — d.w.z. de Minister van Justitie — en een zeer belangrijke gebeurtenis heeft dit onlangs bewezen — heeft immers een onbetwist en onbetwistbaar recht van aanmaning, hij kan adviezen geven of raad verstrekken en hij kan met de vertegenwoordigers van de parketten de aan de gang zijnde zaken bespreken. Hij kan echter nooit verbieden dat een zaak wordt voortgezet.

En ce qui nous concerne, je considère que c'est là une garantie très importante de la démocratie et des libertés dans ce pays » (*Annales parlementaires*, Chambre, 18 mars 1981, p. 1479).

Avant de citer, dans une de ses mercuriales, cette dernière phrase, M. F. Dumon, procureur général à la Cour de cassation, fait dire à M. Moureaux que le Ministre de la Justice n'a pas à donner de directives aux parquets; mais, ainsi qu'on vient de le voir, M. Moureaux dit seulement qu'il ne peut interdire qu'une affaire soit continuée, ce qui est tout différent puisqu'il s'agit alors, non pas du problème, seul en cause ici, des injonctions négatives générales faites pour l'avenir, mais d'une des questions dont il a été dit plus haut qu'elle était tranchée de manière indiscutable.

De toute façon, ajoute Monsieur le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles, ce n'est guère aux principaux intéressés en la matière, tant ministres de la Justice que procureurs généraux, à trancher la controverse. Or, il faut bien reconnaître qu'il y a matière à controverse puisque, sur ce problème précis, la loi est muette. Il serait bon sans doute que les commissions de la Justice des deux Chambres consacrent ultérieurement quelques réunions à un examen approfondi de cette question. En attendant, l'intention de M. le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles est de s'en tenir, en matière d'injonctions négatives, à la pratique de ses prédécesseurs. Ce qui fait question pour l'instant n'est pas l'opportunité de cette pratique. Il s'agit seulement de savoir si l'on est fondé en droit à soutenir qu'elle est la seule permise.

\* \* \*

Un membre est d'avis que l'idée selon laquelle des injonctions négatives seraient possibles, est en contradiction avec le principe de l'indépendance du parquet.

Un autre membre suggère à cet égard de s'en tenir dans les circonstances présentes à la déclaration que fit le 27 avril 1978 le Ministre de la Justice, M. Van Elslande à la Chambre des représentants et reprise au présent rapport (p. 10).

## 2. De la constitutionnalité de la proposition de loi

Selon un membre se pose le problème de la constitutionnalité de la proposition de loi. En effet, il ressort du texte de la proposition de loi, que le délit continue à exister sauf si l'avortement est pratiqué par un médecin. Le contenu de la proposition de loi, tout comme celui de la proposition de loi de M. Risopoulos relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 756/1, 1980-1981), est en fait identique à celle de M. Risopoulos visant à suspendre les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 du Code pénal (Doc. Sénat n° 94, 1972-1973), dont le Conseil d'Etat a conclu qu'elle était inconstitutionnelle.

Le fait qu'il s'agisse ici de l'application des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal et non de suspension des poursuites sur base des mêmes articles, n'est qu'un jeu de mots. Le problème de la séparation des pouvoirs n'est donc pas écarté.

Un autre membre abonde dans le même sens. La proposition de loi ne concerne pas la suspension des poursuites. En réalité, selon lui, la motivation de la suspension de l'application des articles est la suspension même des poursuites.

Wat ons betreft, ik ben van mening dat dit een zeer belangrijke waarborg is voor de democratie en de vrijheden in dit land » (*Parlementaire Handelingen*, Kamer, 18 maart 1981, blz. 1479).

Vooraleer in een van zijn openingsredes deze laatste zin aan te halen legt de heer F. Dumont, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie, de heer Moureaux een verklaring in de mond volgens welke de Minister van Justitie geen richtlijnen te geven heeft aan de parketten; maar, zoals zoëven is gebleken, zegt de heer Moureaux enkel dat hij niet kan verbieden dat een zaak wordt voortgezet. Dat is iets geheel anders, aangezien het in dat geval niet gaat om het probleem — dat hier uitsluitend ter sprake komt — van de algemene negatieve aanmaningen die gelden voor de toekomst, maar wel om een van die problemen waarvan hierboven is gezegd dat het op onbetwistbare wijze is geregeld.

In elk geval, zo voegt de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en Institutionele hervormingen eraan toe, is het niet de taak van degenen die in de eerste plaats bij dit probleem betrokken zijn — ministers van Justitie of procureurs-generaal — over die twistvraag uitspraak te doen. Nu moet men toegeven dat er betwisting mogelijk is, aangezien de wet over dat precieze probleem met geen woord rept. Het zou wellicht aanbeveling verdienen dat de Commissies voor de Justitie van beide Kamers enkele vergaderingen wijden aan een grondige studie van dit probleem. Inmiddels is het de bedoeling van de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en Institutionele Hervormingen zich inzake negatieve aanmaningen te houden aan het gebruik dat zijn voorgangers in acht hebben genomen. Niet de opportuniteit van dat gebruik vormt thans een probleem, doch alleen de vraag of men in rechte kan staande konden dat dit gebruik de enige aanvaardbare regeling is.

\* \* \*

Een lid is van mening dat het aanvaarden van de mogelijkheid van negatieve aanmaningen tegen het principe van de onafhankelijkheid van het parket indruist.

In dit verband stelt een ander lid voor dat men zich in die omstandigheden zou houden aan de verklaring die de toenmalige Minister van Justitie Van Elslande op 27 april 1978 voor de Kamer van volksvertegenwoordigers heeft afgelegd en die in dit verslag is opgenomen (blz. 10).

## 2. Grondwettigheid van het wetsvoorstel

Volgens een lid stelt rijst het probleem van de grondwettigheid van het wetsvoorstel. Uit de tekst van het wetsvoorstel blijkt immers dat het misdrijf blijft bestaan tenzij de zwangerschapsonderbreking door een geneesheer wordt uitgevoerd. De inhoud van het wetsvoorstel, evenals die van het wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 756/1, 1980-1981) is immers precies dezelfde als die van het voorstel van de heer Risopoulos tot opschorting van de gerechtelijke vervolgingen op grond van de artikelen 351, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 94, 1972-1973), dat door de Raad van State ongrondwettig was verklaard.

Het feit dat het hier om de toepassing van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek gaat en niet om de opschorting van gerechtelijke vervolgingen op grond van diezelfde artikelen, is niets anders dan spelen met woorden. Het vraagstuk van de scheiding van de machten blijft dus bestaan.

Een ander lid is dezelfde mening toegedaan. Het wetsvoorstel heeft geen betrekking op de schorsing van de vervolgingen. In feite wordt de schorsing van de toepassing van de hier bedoelde artikelen gemotiveerd door de schorsing van de vervolgingen.

Un membre conteste cette allégation : le problème de la constitutionnalité de la proposition de loi ne se pose pas. Le législateur pouvant toujours supprimer une disposition légale, il a certainement le droit d'en suspendre l'application, c'est-à-dire la supprimer pendant un certain délai.

En ce qui concerne l'argument selon lequel cette proposition serait inconstitutionnelle et porterait atteinte au principe de la séparation des pouvoirs, M. Risopoulos rappelle que lors du dépôt en février 1973 de sa première proposition de loi suspendant les poursuites judiciaires fondées sur les articles 351, 353 et 383 du Code pénal (Doc. Sénat n° 94, 1972-1973), le président du Sénat avait demandé l'avis du Conseil d'Etat quant à la constitutionnalité de la proposition afin de juger de sa recevabilité. Le Conseil d'Etat avait conclu qu'elle ne se conciliait pas avec les articles 25 et 30 de la Constitution (Doc. du Sénat n° 163, 1972-1973). Outre le fait que la jurisprudence du Conseil d'Etat peut avoir évolué, il faut noter que la Commission du Sénat (Doc. n° 357/2, 1977-1978) a depuis conclu à la recevabilité d'une proposition de M. Payfa prévoyant « la suspension des articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal ».

La proposition actuelle ayant le même objectif, c'est-à-dire, la suspension des articles contestés et non la suspension des poursuites, l'argument selon lequel elle constituerait une atteinte à la séparation des pouvoirs ne peut plus être retenu. Aucun excès du pouvoir législatif à l'égard du pouvoir judiciaire ne peut donc être invoqué. De surcroît, le Parlement s'est toujours réservé le dernier mot en matière constitutionnelle.

Il faut insister en tous cas sur le fait que la responsabilité du Parlement est engagée étant donné que la situation actuelle est née de l'impossibilité manifeste où l'exécutif, comme le législatif, se sont trouvés lorsqu'il s'est agi de réformer la loi elle-même.

M. Risopoulos rappelle enfin qu'à la suite du refus d'accepter il y a neuf ans sa première proposition de loi, le Ministre de la Justice de l'époque a obtenu que tous les procureurs généraux instaurent de facto une « trêve » judiciaire qui se prolonge encore, à la seule exception du ressort de Bruxelles depuis septembre 1981.

### 3. Le problème de la dépénalisation de l'interruption volontaire de grossesse

La déclaration est faite que l'opposition à la présente proposition de loi ne reflète pas la position d'un parti ou une attitude conservatrice mais qu'elle est l'expression d'une conception personnelle.

La motivation de la proposition de loi n'est pas compatible avec les conceptions morales de certains pour lesquels l'avortement n'est pas, bien qu'il trouve place dans notre Code pénal au Livre II, Titre VII, traitant des crimes et des délits contre l'ordre des familles et contre la moralité publique, une atteinte à l'ordre des familles et à la moralité publique, mais bien une atteinte à la vie même, comme l'ont reconnue et le droit romain, et le droit traditionnel, et la doctrine.

Le problème fondamental ne peut être ignoré : considère-t-on qu'il y a vie ou non ?

Si la réponse est affirmative, la loi n'a pas à être modifiée. Sans doute des problèmes humains se posent-ils, qui ne peuvent trouver de réponse dans la suspension de la loi.

Een lid is het daar niet mee eens, want volgens hem is er in verband met de grondwettigheid van het voorstel helemaal geen probleem. Aangezien de wetgever te allen tijde een wettelijke bepaling kan afschaffen, kan hij de toepassing ervan zeker opschorten, m.a.w. hij kan ze gedurende een bepaalde termijn afschaffen.

Met betrekking tot het argument als zou het voorstel ongrondwettig zijn en afbreuk doen aan het beginsel van de scheiding der machten herinnert de heer Risopoulos eraan dat bij de indiening van zijn eerste wetsvoorstel in februari 1973 (Stuk van de Senaat n° 94, 1972-1973) tot opschorting van de gerechtelijke vervolgingen op grond van de artikelen 351, 353 en 383 van het Strafwetboek, de voorzitter van de Senaat de Raad van State heeft verzocht advies uit te brengen over de grondwettigheid van het voorstel ten einde over de ontvankelijkheid ervan te kunnen oordelen. De Raad van State kwam tot de conclusie dat het wetsvoorstel niet in overeenstemming was met de artikelen 25 en 30 van de Grondwet (Stuk van de Senaat n° 163, 1972-1973). Afgezien van het feit dat de rechtspraak van de Raad van State gewijzigd kan zijn, moet erop gewezen worden dat de Senaatscommissie (zie Stuk Senaat n° 357/2, 1977-1978) sedertdien besloten heeft dat een voorstel van de heer Payfa tot opschorting van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek ontvankelijk is.

Daar het huidige voorstel hetzelfde doel heeft, d.w.z. de opschorting van de betwiste artikelen en niet van de vervolgingen, heeft het argument als zou het voorstel een inbreuk op de scheiding van de machten betekenen, geen zin meer. Derhalve kan aan de wetgevende macht geen machtsoverschrijding ten opzichte van de rechterlijke macht verweten worden. Bovendien heeft het Parlement te allen tijde het laatste woord in constitutionele aangelegenheden gehad.

Er dient in elk geval met nadruk op gewezen te worden dat de verantwoordelijkheid van het Parlement op het spel staat, daar de huidige toestand het gevolg is van het feit dat zowel de uitvoerende als de wetgevende macht klaarblijkelijk niet in staat waren op te treden toen het erop aankwam de wet zelf te wijzigen.

Ten slotte herinnert de heer Risopoulos eraan dat, nadat negen jaar geleden zijn wetsvoorstel niet in aanmerking was genomen, de toenmalige Minister van Justitie van alle procureurs-generaal heeft verkregen dat zij in feite een gerechtelijk « bestand » aanvaardden, dat nog altijd in acht wordt genomen, behalve in het rechtsgebied van het Brusselse Hof van beroep en wel sedert september 1981.

### 3. Het probleem van het niet langer strafbaar stellen van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking

Enkele leden verklaren dat het verzet tegen het onderhavige wetsvoorstel niet het standpunt van één partij of een behoudsgezinde visie weergeeft, maar dat het de uitdrukking van een persoonlijke opvatting is.

De motivering van het wetsvoorstel is niet verenigbaar met de morele opvattingen van sommigen in wier ogen abortus — hoewel deze in ons Strafwetboek een plaats heeft gekregen in het Tweede Boek, Titel VII, dat handelt over de misdaden en wanbedrijven tegen de orde der familie en tegen de openbare zedelijkheid — geen schending van de orde der familie, noch van de openbare zedelijkheid, maar van het leven zelf is, zoals is bepaald in het Romeinse recht, het traditionele recht en de rechtsleer.

Aan het fundamentele probleem : is er leven of niet, kan niet worden voorbijgegaan.

Is het antwoord bevestigend, dan hoeft de wet niet te worden gewijzigd. Er bestaan op dat stuk ongetwijfeld menselijke problemen, maar die kunnen niet worden geregeld door

Toujours selon cette déclaration, des circonstances telles que le viol, l'inceste et même des facteurs sociaux ou psychologiques peuvent certes expliquer que la femme se trouve réduite à ce recours ultime que constitue, dans ces cas de détresse, l'interruption volontaire de grossesse.

Ces éléments pourraient alors être pris en considération comme autant de circonstances atténuantes ou comme justifiant le recours à l'article 71 du Code pénal.

Si en revanche, une majorité se dessine pour modifier la loi et spécifier dans quelles conditions l'interruption volontaire de grossesse peut s'effectuer, il serait indiqué de recourir dans ce cas au referendum étant donné qu'il s'agit en l'occurrence d'un problème auquel tout citoyen se sent directement et personnellement concerné.

Une récente opération intra-utérine, permettant de pratiquer une intervention chirurgicale sur un fœtus, est évoquée. Selon l'intervenant il est contradictoire d'admettre l'interruption volontaire de grossesse alors que tout est mis en œuvre pour qu'un enfant soit sauvé avant même sa naissance.

M. Brouhon émet l'avis qu'il n'est pas justifié d'invoquer les progrès de la science pour s'opposer à l'interruption volontaire de grossesse. Sur le plan éthique d'autres problèmes se posent en raison des apports toujours renouvelés de la science, notamment en ce qui concerne l'euthanasie ou l'insémination artificielle.

A propos de la question conventionnelle du respect de la vie et par conséquent de la détermination du début de celle-ci, la remarque est faite que les avis scientifiques divergent et vont même jusqu'à s'opposer. Un membre prétend qu'il faut en dehors de toute opinion personnelle ou métaphysique s'en tenir à la constatation que la vie commence dès la fécondation. Un autre intervenant est cependant d'avis que, d'une part, cette question concerne le fond du débat, et que d'autre part l'on tend à faire de cet argument un axiome. Selon lui, la prudence s'impose en cette matière; les chercheurs et les experts étant partagés quant à la définition du début et de la fin de la vie. Par conséquent toute position en la matière relève d'une conception philosophique ou théologique et il ne faut pas improviser sur des références scientifiques sinon inexistantes, du moins encore fort incomplètes.

Un membre objecte que s'il faut distinguer l'aspect philosophique et l'aspect biologique, et que si l'incertitude demeure, le fœtus est cependant une vie en puissance.

Un des signataires de la proposition, M. Nagels, déclare que nonobstant tout le respect qu'il a pour la morale chrétienne, il faut cependant ne pas réduire le présent débat à son choix entre l'interruption volontaire de grossesse et son refus.

Dans tous les cas, l'interruption volontaire de grossesse est vécue comme un événement extrêmement dramatique pour toute femme.

Le problème se pose donc autrement. Il s'agit en effet de prendre en considération et la santé de la femme et la réalité de l'avortement clandestin.

Un membre estime que l'on ne peut que se prononcer contre l'avortement. Il s'agit, en effet, d'un mal, d'un échec et d'un acte qui n'est certes pas à encourager. Il faut cependant tenir compte de la réalité sociale et admettre que si la persuasion n'a pu remédier à vaincre cet échec, celui-ci existe.

een opschorting van de wet. Steeds volgens dezelfde verklaring zijn er omstandigheden zoals verkrachting, incest of zelfs sociale of psychologische factoren die ongetwijfeld kunnen verklaren waarom een vrouw in een noodsituatie naar dat uiterste middel grijpt, dat een opzettelijke zwangerschapsonderbreking is.

Die factoren zouden dan als verzachtende omstandigheden kunnen worden beschouwd of als een reden om artikel 71 van het Strafwetboek toe te passen.

Doch indien er een meerderheid is om de wet te wijzigen en te bepalen onder welke voorwaarden de opzettelijke zwangerschapsonderbreking kan geschieden, ware het aangewezen over die vraag een referendum te organiseren, want het gaat om een probleem waarbij ieder zich rechtstreeks en persoonlijk betrokken voelt.

Het geval van een recente intra-uteriene operatie wordt aangehaald waardoor een heilkundige ingreep op een fœtus mogelijk werd. Volgens het lid is het tegenstrijdig enerzijds de opzettelijke zwangerschapsonderbreking toe te laten en anderzijds alles in het werk te stellen om een kind, zelfs ongeboren, te redden.

Volgens de heer Brouhon gaat het niet op de vooruitgang van de wetenschap in te roepen om zich tegen de opzettelijke zwangerschapsonderbreking te verzetten. Op ethisch vlak rijzen andere problemen ingevolge de steeds nieuwe inbrengen van de wetenschap, met name inzake euthanasie en kunstmatige inseminatie.

In verband met de steeds weerkerende vraag betreffende de eerbied voor het leven en, daarbij aansluitend, de vaststelling van het begin van dit leven, wordt opgemerkt dat de meningen van de wetenschapsmensen daaromtrent uiteenlopen of zelfs in strijd zijn met elkaar. Een lid stelt dat men, elke persoonlijke of metafysische opvatting daaromtrent terzijde gelaten, zich moet houden aan de vaststelling dat het leven een aanvang neemt bij de bevruchting. Een ander lid is evenwel van mening dat dit probleem de grond van het debat betreft en dat men dit argument wil ombuigen tot een axioma. Volgens hem is voorzichtigheid in die aangelegenheid geboden; vorsers en deskundigen houden er inzake de definitie van het begin en het einde van het leven niet dezelfde mening op na. Derhalve steunt elke opinie terzake op een filosofische of theologische opvatting en er is geen plaats voor improvisatie op grond van zo niet onbestaande, dan toch zeer onvolledige wetenschappelijke aanknopingspunten.

Een ander lid merkt op dat een onderscheid moet worden gemaakt tussen het filosofisch en het biologisch aspect; de onzekerheid blijft weliswaar bestaan, maar het is een feit dat de fœtus een leven in wording is.

Een van de ondertekenaars van het voorstel, de heer Nagels, verklaart dat niettegenstaande al zijn eerbied voor de christelijke moraal, het debat niet mag worden teruggebracht tot een keuze tussen de opzettelijke onderbreking van de zwangerschap en de weigering ervan.

In alle gevallen beleeft de vrouw de opzettelijke zwangerschapsonderbreking als een uiterst dramatische gebeurtenis.

Het probleem moet dus anders onder de ogen gezien worden. Men moet immers oog hebben voor het probleem van de gezondheid van de vrouw en voor de realiteit van de clandestiene abortus.

Een lid meent dat men niet anders kan de zwangerschapsonderbreking afwijzen; het gaat hier om een kwaal, een mislukking en een daad die hoegenaamd niet mag worden aangemoedigd. Doch er moet rekening worden gehouden met de sociale werkelijkheid en men moet aannemen dat indien die mislukking niet kon vermeden worden dank zij overredingskracht, zij niettemin blijft bestaan.

Dès lors, il n'est pas admissible qu'une partie de la population au nom de principes hautement respectables, interdise à l'autre partie de la population de tenter de régler en conscience ce problème combien délicat.

M. Risopoulos estime qu'il ne faut pas s'écarter du but de la proposition de loi et ne pas vouloir empiéter sur la discussion future qui concerne la modification définitive de la législation.

Les auteurs approuvent la suggestion d'organiser ultérieurement des auditions au Parlement afin de mieux informer les membres des réalités du problème.

*4. La proposition de loi sur l'interruption de grossesse et tendant à suspendre les articles 350, 351, 352, 353 et 383, alinéa 5 et suivants, du Code pénal*

M. Brouhon suggère, si les membres préfèrent une autre formulation, de libeller le texte de manière positive en stipulant que les articles 350, 351, 353 et 383, alinéa 5 et suivants du Code pénal ne seront appliqués, pendant une période de deux ans, que lorsque l'interruption volontaire de grossesse n'aura pas été pratiquée par un médecin avec l'accord de la patiente dûment informée.

Le délai de deux ans est jugé trop long par plusieurs membres pour lesquels il faut remplacer la législation provisoire par une disposition définitive dans un intervalle de temps plus restreint. Il faut éviter que le législateur ne s'engourdisse. Il faut qu'il mette, dès à présent, à profit le délai de deux ans.

Un membre suggère à cet égard que le délai soit fixé entre un an et dix-huit mois au maximum.

Un autre membre déclare qu'il ne peut accepter la motivation des auteurs lorsqu'ils affirment dans les développements de leur proposition que les autorités judiciaires sont profondément divisées sur l'opportunité ou la légalité des poursuites engagées (Doc. n° 20/1, 1980-1981, p. 2).

En effet, la légalité des poursuites ne peut être mise en cause. La législation de 1867 n'a pas été modifiée. Le législateur a manifesté son intention d'adapter le Code pénal uniquement par le dépôt de propositions de loi qui n'ont jamais été adoptées. Des conclusions hâtives quant à l'existence de loi ne peuvent être tirées de la non-application de celle-ci.

Si le problème constitutionnel peut aisément être écarté, plusieurs membres estiment cependant que la proposition de loi n'en demeure pas moins contestable d'un point de vue légistique. Il est en effet assez aberrant que, pendant deux ans, des articles du Code pénal ne soient plus d'application pour le redevenir après ce délai.

Il est étrange d'admettre qu'une disposition légale soit suspendue en attendant que le Parlement se prononce quant au fond. Il s'agit en fait d'un précédent dangereux.

En matière de politique foncière, on pourrait imaginer de suspendre l'article 11 de la Constitution et l'article 544 du Code civil en attendant que de nouvelles dispositions soient élaborées et mises en vigueur. Une série de propositions de loi nécessitant une mesure comparable pourrait être citée.

En ce qui concerne cet argument, un membre fait remarquer qu'il ne s'agit pas du premier projet de législation contenant des articles faisant référence à un problème devant

Derhalve is het onaanvaardbaar dat een gedeelte van de bevolking, op grond van hoogst eerbiedwaardige principes, het overige gedeelte van de bevolking gaat verbieden te trachten dit bijzonder kiese probleem in geweten te regelen.

Volgens de heer Risopoulos mag men niet afwijken van het doel van het onderhavige wetsvoorstel en niet vooruitlopen op het later te houden debat betreffende de definitieve wijziging van de wetgeving.

De auteurs gaan akkoord om later hoorzittingen te houden in het Parlement ten einde de leden beter voor te lichten over de realiteit van het probleem.

*4. Het wetsvoorstel betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot schorsing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383, vijfde lid en volgende, van het Strafwetboek*

De heer Brouhon stelt voor, ingeval de leden een andere formulering willen, de tekst op positieve wijze te stellen en te bepalen dat de artikelen 350, 351, 353 en 383, vijfde lid en volgende, van het Strafwetboek gedurende een periode van twee jaar slechts zullen worden toegepast wanneer de opzettelijke zwangerschapsonderbreking niet wordt uitgevoerd door een geneesheer met toestemming van de patiënte, die behoorlijk voorgelicht moet zijn.

Diverse leden menen dat de termijn van twee jaar te lang is. De voorlopige bepaling moet door een definitieve worden vervangen binnen een kortere termijn. Om te voorkomen dat de wetgever weer in inertie vervalt, moet nu reeds gebruik worden gemaakt van de termijn van twee jaar.

In dat verband stelt een lid voor dat de termijn vastgesteld wordt tussen één jaar en ten hoogste achttien maanden.

Een ander lid verklaart dat hij de door de auteurs aangehaalde motivering niet kan aanvaarden waar zij in de toelichting bij hun voorstel beweren dat de gerechtelijke instanties grondig verdeeld zijn over de opportuniteit of de wettelijkheid van de ingestelde vervolgingen (Stuk n° 20/1, 1980-1981, blz. 2).

De wettelijkheid van die vervolgingen kan immers niet in twijfel worden getrokken. De wetgeving van 1867 werd niet gewijzigd. De wetgever heeft enkel zijn bedoeling te kennen gegeven het Strafwetboek aan te passen door het indienen van wetsvoorstellen, die nooit werden aangenomen. Uit de vaststelling dat de wet niet wordt toegepast, mag niet overhaastig worden besloten dat ze niet meer bestaat.

Het grondwettelijk bezwaar kan men gemakkelijk terzijde schuiven, maar diverse leden zijn van mening dat het wetsvoorstel niettemin betwistbaar blijft vanuit een legistiek oogpunt. Het is immers nogal bevreemdend dat bepaalde artikelen van het Strafwetboek gedurende twee jaar niet van toepassing zijn en na die termijn opnieuw van toepassing worden.

Het is vreemd dat een wetsbepaling opgeschort wordt in afwachting dat het Parlement zich uitspreekt over de inhoud. In feite is dat een gevaarlijk precedent.

Op het gebied van het grondbeleid zou men zich kunnen indenken dat artikel 11 van de Grondwet en artikel 544 van het Burgerlijk Wetboek opgeschort worden in afwachting dat nieuwe bepalingen vastgesteld en van kracht worden. Men zou een aantal wetsvoorstellen kunnen aanhalen waarvoor een soortgelijke maatregel getroffen zou moeten worden.

In verband met het eerste argument merkt een lid op dat het niet de eerste maal is dat een ontwerp tot wetswijziging artikelen bevat die verwijzen naar een probleem dat door

être réglé par une loi ultérieure. En outre, seul le constituant serait habilité à modifier la Constitution.

La crainte est également exprimée qu'aucune mesure définitive ne soit prise pendant ce délai.

Il est certain qu'il ne serait pas souhaitable après un délai de deux ans, d'appliquer à nouveau la loi actuelle.

Il est rétorqué à l'intervenant qu'il y a des dispositions légales ou même constitutionnelles qui ne reçoivent aucune application.

Un membre reprend plusieurs observations faites dans le cadre de la discussion générale du 24 juin 1981 :

1) Les propositions de loi introduisent la libéralisation de l'interruption volontaire de grossesse. La disposition légale qui assouplirait la législation existante pourrait être beaucoup plus limitative et l'on reviendrait par conséquent à un régime plus sévère après une dépénalisation presque complète, ce qui risque de jeter le trouble dans l'opinion publique.

En ce qui concerne cet argument, la remarque est faite qu'en matière pénale, si la peine établie au temps du jugement diffère de celle qui était prévue au moment de l'infraction, la peine la moins forte sera appliquée (art. 2 du Code pénal).

2) Toujours selon le même intervenant, la proposition de loi reflète une grande confiance aux médecins, qui selon lui, dans notre société, ne le méritent guère. Et l'orateur d'évoquer le problème des certificats médicaux délivrés par complaisance.

3) Il déclare que le nombre d'avortements clandestins ne se trouvera pas diminué du fait de la dépénalisation, les pays où celle-ci est intervenue connaissent en effet un chiffre d'avortements clandestins identique à celui qui existait antérieurement à la modification de la loi. Le but de la proposition de loi ne serait donc pas atteint.

4) L'orateur fait remarquer que si la suspension des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal est préconisée et fait l'objet d'un texte légal, le parquet se verra refuser son droit d'appréciation cas par cas. Il pose la question de savoir s'il ne s'agit pas, en l'occurrence, d'une atteinte à l'indépendance de la magistrature.

5) Il remarque de surcroît que l'article 353 du Code pénal est suspendu alors qu'il se réfère non seulement à l'interruption volontaire de grossesse (art. 350 et 351 du Code pénal) mais également à l'avortement auquel une femme n'aurait pas consenti (art. 348 du Code pénal).

Un autre membre regrette que la disposition proposée ne tienne compte que de la vie de la femme enceinte. Elle réduit l'interruption volontaire de grossesse à un acte médical qui doit s'effectuer en tenant compte de la santé de la femme.

Si ce point de vue est partagé par des mouvements féministes, une partie de l'opinion publique estime cependant qu'il ne tient pas compte du droit à la vie de l'enfant et du fait que la question concerne non seulement la femme mais toute la société.

Un autre intervenant abonde dans le même sens.

La proposition de loi est trop nuancée et épouse des thèses trop féministes. Seuls les intérêts de la femme sont pris en considération et non ceux de la famille. Il ne serait par exemple pas normal, selon lui, qu'une femme décide

een latere wet geregeld moet worden. Bovendien is alleen de grondwetgever bevoegd om de Grondwet te wijzigen.

Voorts vreest een lid dat ondertussen geen enkele definitieve maatregel zal worden genomen.

Het zou ongetwijfeld niet wenselijk zijn na een termijn van twee jaar opnieuw de huidige wet toe te passen.

Daarop wordt geantwoord dat er wettelijke en zelfs grondwettelijke bepalingen zijn die niet worden toegepast.

Een lid neemt verscheidene opmerkingen die tijdens de algemene bespreking van 24 juni 1981 werden gemaakt, voor zijn rekening :

1) De wetsvoorstellen voeren de liberalisering van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking in. De wetsbepaling die later de bestaande wetgeving zou versoepelen, zou heel wat restrictiever kunnen zijn en men zou bijgevolg opnieuw tot een strengere regeling komen nadat abortus gedurende een hele tijd bijna geheel straffeloos verricht zou zijn geweest, wat de publieke opinie in verwarring zou kunnen brengen.

Met betrekking tot dit argument wordt opgemerkt dat het in strafzaken zo is dat indien de ten tijde van het vonnis bepaalde straf verschilt van die welke ten tijde van het misdrijf was bepaald, de minst zware straf wordt toegepast (art. 2 van het Strafwetboek).

2) Nog steeds volgens dezelfde spreker getuigt het wetsvoorstel van een groot vertrouwen in de geneesheren, dat dezen naar zijn gevoelen in onze samenleving nog nauwelijks verdienen. Spreker verwijst hierbij naar de louter uit inschikkelijkheid afgeleverde geneeskundige attesten.

3) Hij verklaart dat het aantal clandestiene vruchtafdrijvingen niet zal afnemen nadat de abortus uit het strafrecht zal zijn gelicht; in landen waar dat gebeurd is, is het aantal clandestiene vruchtafdrijvingen immers even hoog als vóór de wijziging van de wet. Het doel van het wetsvoorstel zou dus niet bereikt zijn.

4) Spreker merkt op dat, als de opschorting van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek in een wettekst vervat zal zijn, het parket niet langer het recht zal hebben om geval per geval te beoordelen. Hij stelt de vraag of aldus geen afbreuk wordt gedaan aan de onafhankelijkheid van de magistratuur.

5) Voorts merkt het lid op dat artikel 353 van het Strafwetboek wordt opgeschort, ofschoon het niet alleen betrekking heeft op de opzettelijke zwangerschapsonderbreking (artt. 350 en 351 van het Strafwetboek), maar ook op vruchtafdrijving bij een vrouw die daarin niet heeft toegestemd (art. 348 van het Strafwetboek).

Een ander lid betreurt dat de voorgestelde bepaling alleen rekening houdt met het leven van de zwangere vrouw. Daardoor wordt de opzettelijke zwangerschapsonderbreking teruggebracht tot een medische handeling die moet worden verricht met inachtneming van de gezondheid van de vrouw.

Dat is het standpunt van de feministische bewegingen, maar een deel van de publieke opinie is van mening dat aldus geen rekening wordt gehouden met het recht op leven van het kind noch met het feit dat het probleem niet alleen de vrouw maar de hele maatschappij aanbelangt.

Een ander lid valt de vorige spreker volmondig bij.

Het wetsvoorstel is te weinig genuanceerd en neemt al te feministisch gekleurde standpunten zonder meer over. Alleen met de belangen van de vrouw wordt rekening gehouden, niet met die van het gezin. Volgens het lid ware het

d'interrompre sa grossesse après que le couple a décidé de commun accord d'avoir un enfant.

Selon lui, la tentation est grande de n'envisager que l'aspect moral de l'interruption volontaire de grossesse. Ceci a pour conséquence que chacun ne retient du problème qu'une conception personnelle qui peut varier selon les individus.

Il est cependant plus important d'examiner le problème du point de vue social.

Il faut au préalable se rendre compte que l'avortement est toujours la manifestation d'un échec soit personnel, soit du couple, soit encore de la famille, soit enfin de la société. La situation de la femme est certes à prendre en considération mais il ne peut être ignoré que cet échec est aussi dommageable à la société. Il doit y être remédié en cherchant les moyens les plus appropriés, en matière d'éducation, en matière d'aide et d'accueil sociaux. Selon lui, l'utilité sociale de la pénalisation ne peut être ignorée pour certains cas.

Outre le fait que les hommes et les femmes sont égaux et complémentaires, un membre met cependant l'accent sur le fait que lorsque les circonstances sont telles que le recours à une interruption volontaire de grossesse est envisagé, c'est en général à la femme seule qu'incombe la responsabilité d'assumer ou non sa maternité.

De surcroît, pour toute personne attachée au bonheur de la famille, de la femme et des enfants, le principe selon lequel les enfants doivent être procréés par des couples qui le souhaitent doit être pris en considération.

De plus, une dépénalisation s'accompagnera d'une éducation qui rendra le recours à l'avortement inutile dans le futur. Au contraire, une reprise des poursuites au lieu de s'accompagner d'une régression du nombre des avortements clandestins, entraînera une augmentation de celui-ci.

En effet, si l'on peut plaider, à la lueur des conclusions de la commission nationale pour les problèmes éthiques, pour une dépénalisation de l'interruption volontaire de grossesse accompagnée concomitamment d'une éducation permettant d'éviter des grossesses non désirées et promouvoir une parenté responsable, il est certain que la reprise de la répression ne tiendra pas compte de ce projet et contribuera à l'ignorance en matière de contraception et indirectement à l'accroissement des recours à l'avortement clandestin.

Selon plusieurs membres, la proposition de loi présente une libéralisation trop générale qui, si elle est acceptée, instaurera un système plus permissif que celui qui aurait été mis en vigueur si le Parlement avait eu le temps d'examiner une proposition de loi modifiant la loi quant au fond et qui devrait prévoir une information convenable de la femme, un temps de réflexion, une structure d'accueil, comme le stipule la proposition de loi de Mme Herman-Michielsens et consorts, modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal et réglant certains cas d'interruption de grossesse (Doc. du Sénat n° 629/1, 1980-1981).

Il faut également tenir compte du fait qu'actuellement, il existe déjà une solution partielle dans la mesure où le parquet ne poursuit pas systématiquement.

Il est certain que des situations de détresse existent mais un assouplissement de législation ne peut ignorer le respect de la vie.

b.v. niet normaal dat de vrouw zou besluiten haar zwangerschap af te breken nadat zij samen met haar man beslist heeft een kind te verwekken.

De verleiding is groot om alleen het morele aspect van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking in overweging te nemen. Het gevolg daarvan is dat ieder slechts rekening houdt met zijn eigen opvatting van het probleem, die van individu tot individu kan verschillen.

Doch het is belangrijker het probleem vanuit een sociaal oogpunt te onderzoeken.

Daartoe dient men er zich vooraf rekenschap van te geven dat abortus in elk geval het bewijs is van een persoonlijke mislukking, een mislukking van het echtpaar, van het gezin of van de maatschappij. Met de toestand van de vrouw moet vanzelfsprekend rekening worden gehouden, maar er mag niet worden voorbijgegaan aan het feit dat die mislukking ook nadelig is voor de maatschappij. Zulks moet worden verholpen door de meest gepaste middelen te zoeken inzake opvoeding of inzake sociale bijstand en opvang. Volgens het lid is het nut van de straf in sommige gevallen onloochenbaar.

Naast het feit dat mannen en vrouwen gelijk en complementair zijn legt een lid de nadruk op het feit dat wanneer de omstandigheden van die aard zijn dat men begint te denken aan een opzettelijke zwangerschapsonderbreking, het doorgaans de vrouw alleen is die de verantwoordelijkheid moet dragen voor het al dan niet aanvaarden van haar moederschap.

Daarenboven dient ieder die waarde hecht aan het geluk van het gezin, van de vrouw en van de kinderen, het beginsel in acht te nemen dat kinderen moeten worden voortgebracht door echtparen die dat wensen.

Anderzijds zal het niet langer strafbaar stellen gepaard gaan met een opvoeding die vruchtafdrijving in de toekomst overbodig zal maken. De hervatting van de gerechtelijke vervolgingen daarentegen zal helemaal niet resulteren in een vermindering van het aantal clandestiene abortussen, doch in een toeneming ervan.

In het licht van de besluiten van de Staatscommissie voor de ethische problemen kan er weliswaar voor gepleit worden dat het uit het strafrecht lichten van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking gepaard moet gaan met een opvoeding die het mogelijk maakt ongewenste zwangerschappen te voorkomen en een verantwoord ouderschap te bevorderen, doch het staat vast dat, als men abortus opnieuw gaat beteugelen, geen rekening zal worden gehouden met dit opzet, zodat de onwetendheid inzake contraceptiva en de toeneming van het aantal gevallen van clandestiene vruchtafdrijving in de hand zullen worden gewerkt.

Volgens een aantal leden betekent het wetsvoorstel een te algemene liberalisering die, als zij aanvaard wordt, een nog laxere regeling zou invoeren dan die welke tot stand zou zijn gekomen indien het Parlement de tijd had gehad om een wetsvoorstel te onderzoeken waarbij de wet ten gronde gewijzigd wordt en waarbij een behoorlijke voorlichting van de vrouw, een bedenktijd, alsmede een onthaalstructuur vooropgesteld worden conform het bepaalde in het wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens c.s. tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek en tot regeling van bepaalde gevallen van zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 629/1, 1980-1981).

Voorts dient men er rekening mee te houden dat het vraagstuk thans reeds gedeeltelijk is opgelost doordat het parket niet stelselmatig gerechtelijke vervolgingen instelt.

Er bestaan ongetwijfeld noodtoestanden, maar een versoepeling van de wet mag niet voorbijgaan aan het beginsel van de eerbied voor het leven.

Il est objecté qu'il n'est pas exact que la jurisprudence ait trouvé la meilleure solution en ne poursuivant plus certaines interruptions volontaires de grossesse. En effet, la loi demeure d'application et la sécurité juridique est compromise.

Ne s'agit-il pas une nouvelle fois d'une réaction traditionnelle du législateur belge, qui afin d'éviter un affrontement et d'échapper ainsi à ses responsabilités, préfère reporter à plus tard la discussion d'un projet controversé ?

Plutôt que d'adopter une solution provisoire, il serait plus opportun de modifier la législation au fond, chacun s'accordant pour considérer qu'elle est dépassée. L'intervenant prône par conséquent l'examen d'une solution définitive et ce dans les plus brefs délais.

##### *5. Le problème des « poursuites » et l'urgence de l'intervention du pouvoir législatif*

Selon un membre il est faux d'affirmer que le Parlement est resté inactif.

Dès 1978, les Commissions réunies de la Justice et de la Santé publique et de la Famille du Sénat ont examiné la proposition de loi de M. Pierson sur l'interruption volontaire de grossesse (Doc. Sénat, n° 123, S.E. 1977) et la proposition de loi de MM. Payfa et Bertrand relative à l'interruption de grossesse et supprimant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. Sénat, n° 159/1, 1977-1978).

Ces deux propositions de loi ont été rejetées le 27 avril 1978.

Les articles 1 à 3 de la première proposition ont été rejetés par la Commission de la Justice par 14 voix contre 8, et par la Commission de la Santé publique et de la Famille par 14 voix contre 7. L'article 1 de la seconde proposition a été rejeté par la Commission de la Justice par 14 voix contre 8, et par la Commission de la Santé publique par 14 voix contre 7.

Il est regrettable que le rapport concernant la discussion de ces propositions de loi n'ait jamais été déposé. Un document de référence essentiel est de ce fait retiré à l'appréciation des parlementaires.

Les Commissions réunies devaient encore discuter la proposition de loi de Mme Herman-Michielsens modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal (Doc. Sénat n° 267/1, 1977-1978).

Ce n'est pas le laxisme des parlementaires mais les événements politiques qui ont empêché de poursuivre ces travaux.

En ce qui concerne le problème des poursuites, les Commissions réunies de la Justice et des Affaires sociales ont rejeté la proposition de loi de MM. Payfa et consorts relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal. (Doc. Sénat, n° 38/1, S.E. 1979) le 18 mars 1981 par 23 voix contre 15. L'intervenant déplore que M. Goossens n'ait pas déposé son rapport concernant cette proposition d'autant plus qu'il était convenu de se prononcer en séance publique du Sénat sur cette proposition de loi. Enfin, la Commission de la Justice de la Chambre a rejeté, le 24 juin 1981, par 12 voix contre 11 la proposition de loi de M. Risopoulos relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 756/1, 1980-1981).

Iemand werpt op dat het niet juist is dat het gerecht de beste oplossing heeft gevonden door bepaalde opzettelijke zwangerschapsonderbrekingen niet langer te vervolgen. De wet blijft immers van toepassing en de rechtszekerheid is in het gedrang gebracht.

Hebben wij niet andermaal te maken met een traditionele reactie van de Belgische wetgever, die er de voorkeur aan geeft de behandeling van een omstreden ontwerp uit te stellen om een rechtstreekse confrontatie te voorkomen en aldus zijn verantwoordelijkheden niet te moeten opnemen ?

In plaats van een voorlopige oplossing te aanvaarden, ware het beter de wet ten gronde te wijzigen, aangezien allen het erover eens zijn dat zij achterhaald is. Het lid stelt dan ook voor dat binnen de kortste termijn naar een definitieve oplossing wordt gezocht.

##### *5. Het probleem van de « gerechtelijke vervolgingen » en het dringende karakter van het optreden van de wetgevende macht*

Volgens een lid kan men niet beweren dat het Parlement ter zake niets heeft gedaan.

Reeds in 1978 hebben de verenigde commissies voor de Justitie en de Volksgezondheid en het Gezin van de Senaat het wetsvoorstel van de heer Pierson over de opzettelijke zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 123, B. Z. 1977) onderzocht en dat was ook het geval met het wetsvoorstel van de heren Payfa en Bertrand betreffende de zwangerschapsonderbreking en tot weglating van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 159/1, 1977-1978).

Beide wetsvoorstellen werden op 27 april 1978 verworpen.

De artikelen 1 tot 3 van het eerste voorstel werden door de Commissie voor de Justitie met 14 tegen 8 stemmen en door de Commissie voor de Volksgezondheid en het Gezin met 14 tegen 7 stemmen verworpen. Artikel 1 van het tweede voorstel werd door de Commissie voor de Justitie met 14 tegen 8 stemmen en door de Commissie voor de Volksgezondheid met 14 tegen 7 stemmen verworpen.

Het is spijtig dat het verslag betreffende de bespreking van die wetsvoorstellen nooit werd ingediend. Een stuk van wezenlijk belang ontkomt aldus aan het oordeel van de parlementsleden.

De verenigde Commissies moesten nog het wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 267/1, 1977-1978) onderzoeken.

Niet de lakse houding van de parlementsleden, maar de politieke gebeurtenissen hebben de voortzetting van die werkzaamheden verhinderd.

Inzake het vraagstuk van de gerechtelijke vervolgingen hebben de verenigde Commissies voor de Justitie en de Sociale zaken op 18 maart 1981 het wetsvoorstel van de heer Payfa c.s. betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk Senaat n° 38/1, B. Z. 1979) met 23 tegen 15 stemmen verworpen. Het lid betreurt dat de heer Goossens zijn verslag over dat voorstel niet heeft ingediend, te meer daar overeengekomen was dat de Senaat zich in openbare vergadering over dat wetsvoorstel zou uitspreken. Ten slotte heeft de Commissie voor de Justitie van de Kamer op 24 juni 1981 het wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 756/1, 1980-1981) met 12 tegen 11 stemmen verworpen.

Par conséquent, il est plus exact d'imputer le retard encouru aux circonstances politiques.

Un membre craint que ce soit moins l'inertie parlementaire qui soit la cause du retard existant que le manque de volonté, dans notre pays, de se prononcer sur les problèmes controversés, alors que même en Italie où les conceptions philosophiques sont aussi tranchées qu'en Belgique, une prise de position claire a été trouvée.

Un membre se rallie à la déclaration de M<sup>me</sup> Dinant, auteur de la proposition tendant à suspendre les articles 350 à 353 du Code pénal (n° 776/1, 1980-1981) le 24 juin 1981, dans laquelle elle déplorait que le rapport déposé par le groupe majoritaire de la Commission des problèmes éthiques en 1976 (Doc. du Sénat, n° 954, 1976-1977) n'ait pas servi de base à l'élaboration d'un texte émanant du Gouvernement mais ait été simplement déposé sur les bureaux des Chambres législatives, ce qui constitue en réalité un nouvel encommissionnement du problème.

Il est rappelé qu'actuellement le Parlement a la responsabilité de trancher le problème, conformément à la déclaration gouvernementale.

A la demande d'un membre, le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles communique les statistiques des poursuites en matière d'interruption volontaire de grossesse pour le ressort de la Cour d'appel de Bruxelles. Ces statistiques sont publiées en annexe du présent rapport.

Un signataire de la proposition, M. Deleuze, déclare que tout en n'étant pas directement concerné par le problème, n'étant ni juriste, ni femme, il estime devoir réagir en tant que parlementaire et démocrate. Il est d'avis que, sans se prononcer quant au délai proposé ou quant à la formulation du texte, il peut approuver cette proposition de loi qui met fin à une injustice flagrante.

En effet, non seulement on peut constater en cette matière une inégalité de traitement des citoyens selon leur condition sociale, mais également selon leur région. De surcroît, il ne peut être ignoré que sur 100 000 avortements par an, une infime minorité seulement sont poursuivis.

Il faut par conséquent non seulement mettre fin à une inégalité « verticale » mais aussi à une inégalité « horizontale », comme à une inégalité dans les poursuites liée, elle, uniquement au hasard.

De plus, il faut que la loi soit adaptée à l'actualité et mise en concordance avec les réalités.

Un membre déclare qu'il y a deux moyens pour mettre fin à la discrimination existante : ou bien tous les parquets poursuivent les faits examinés, ce que personne ne souhaite, ou bien la commission prend ses responsabilités et suspend l'application des articles du Code pénal qui concernent l'interruption volontaire de grossesse.

En ce qui concerne les différences régionales dans l'application de la loi, le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles met l'accent sur le fait qu'il existe d'autres législations pour lesquelles existe une différence d'application selon les ressorts, notamment en matière de mœurs, de spectacles, de jeux, de radio locales etc.

Cette autonomie des différents parquets est prévue et défendue dans la mesure où elle permet de mieux apprécier les circonstances de la cause et de tenir compte des sensibilités locales. Il est cependant de tradition que le Minis-

De opgelopen vertraging is dus eerder aan de politieke omstandigheden te wijten.

Een lid vreest dat de oorzaak van de vastgestelde vertraging minder te zoeken is in de « inertie » van het Parlement dan in het feit dat in ons land de wil om zich over twistvragen uit te spreken minder aanwezig is, terwijl zelfs in Italië, waar de filosofische opvattingen even scherp tegenover elkaar staan als in België, een klare en duidelijke regeling werd bereikt.

Een lid sluit zich aan bij de verklaring van Mevr. Dinant, auteur van het voorstel tot opschorting van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek (Stuk n° 776/1, 1980-1981), van 24 juni 1981 waarin zij betreurde dat het verslag dat door de meerderheid van de Commissie voor de ethische problemen in 1976 (Stuk Senaat n° 954, 1976-1977) werd ingediend, niet als grondslag is genomen voor de uitwerking van een regeringstekst, doch zonder meer op het bureau van de Wetgevende Kamers werd neergelegd, waardoor het vraagstuk in werkelijkheid opnieuw op de lange baan geschoven werd.

Er wordt aan herinnerd dat thans op het Parlement de verantwoordelijkheid rust om zich conform de regeringsverklaring definitief over dat vraagstuk uit te spreken.

Op verzoek van een lid verstrekt de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en Institutionele Hervormingen de statistieken inzake vervolgingen wegens opzettelijke zwangerschapsonderbreking in het rechtsgebied van het Hof van beroep te Brussel. Die statistieken worden als bijlage bij dit verslag gevoegd.

Een ondertekenaar van het voorstel, de heer Deleuze, verklaart dat, ofschoon hij niet rechtstreeks bij het probleem betrokken is aangezien hij geen jurist en evenmin een vrouw is, hij toch moet reageren als parlementslid en als democraat. Zonder zich uit te spreken over de voorgestelde termijn of over de formulering van de tekst meent hij dit wetsvoorstel, dat een einde maakt aan een klaarblijkelijke onrechtvaardigheid, te kunnen goedkeuren.

Op dat vlak constateert men immers dat de burgers, niet alleen volgens hun sociale stand doch ook volgens de streek waar zij wonen, op ongelijke wijze worden behandeld. Daarenboven mag men niet vergeten dat op 100 000 abortussen die jaarlijks gepleegd worden, slechts een zeer kleine minderheid gerechtelijk vervolgd wordt.

Bijgevolg dient men niet alleen een einde te maken aan een « vertikale » en aan een « horizontale » ongelijkheid, doch tevens aan een ongelijkheid inzake vervolging die alleen van het toeval afhangt.

Bovendien moet de wet worden aangepast aan de actualiteit en in onverenstemming gebracht met de realiteit.

Een lid verklaart dat de bestaande discriminatie op twee manieren kan worden afgeschaft : ofwel vervolgen alle parketten de onderzochte feiten, wat niemand wenst, ofwel neemt de Commissie haar verantwoordelijkheid op en schort ze de toepassing op van de artikelen van het Strafwetboek die betrekking hebben op de opzettelijke zwangerschapsonderbreking.

Inzake de gewestelijke verschillen bij de toepassing van de wet legt de Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en van Institutionele Hervormingen er de nadruk op dat er nog andere wetgevingen bestaan waarbij de wet op een verschillende wijze wordt toegepast naar gelang van de rechtsgebieden, met name inzake zeden, vertoningen, spelen, lokale radio's, enz.

Die autonomie van de verschillende parketten bestaat en wordt verdedigd voor zover ze een betere beoordeling van de omstandigheden van de zaak mogelijk maakt en voor zover daardoor meer rekening kan worden gehouden met de

tre de la Justice rencontre régulièrement les procureurs généraux afin de déterminer des directives communes dans certaines matières.

Plusieurs membres estiment que si l'on peut déplorer l'absence de solution quant au fond, que celle-ci soit due à l'inertie du législateur qui depuis huit ans n'a pu modifier la loi ou aux circonstances politiques, il faut tenir compte de la réalité sociale et du climat de passion qui existe en dehors de la commission. En outre, il ne peut être exigé du justiciable non juriste, qu'il conçoive que les faits incriminés redeviennent punissables nonobstant une « trêve » de huit ans pendant laquelle les mêmes faits n'ont pas été poursuivis. Ceux qui enfreignent, aujourd'hui, la loi qui n'a pas été modifiée, même si son application a été suspendue dans les faits, sont de bonne foi et sont victimes de la carence des parlementaires dont l'inaction a créé la confusion. Le législateur en induisant le justiciable en erreur par son attitude contribue à la condamnation de ce dernier. Quelque soit la solution préconisée quant au fond, il faut tenir compte des faits.

Le texte proposé, bien qu'il soit constitutionnel, n'échappe pas à la critique juridique.

Il faut cependant insister sur le fait qu'il n'a pas pour objectif de se substituer au pouvoir judiciaire mais qu'en dépenalisant certaines interruptions volontaires de grossesse, pendant une période déterminée, d'une part, il met fin à l'insécurité juridique dans laquelle se trouvent des justiciables et d'autre part il accorde au législateur le temps nécessaire pour trouver une solution définitive.

Il faut en effet rappeler que depuis l'action publique — d'ailleurs prescrite à ce jour — intentée contre le docteur Peers, une trêve s'était instaurée et que celle-ci n'a été rompue que récemment par le Procureur général près la Cour d'Appel de Bruxelles. L'attitude de ce dernier est peut être contestable mais elle se justifie dans la mesure où le pouvoir judiciaire ne peut se substituer au pouvoir législatif. Le législateur laisse au parquet le soin de trancher et, par conséquent, un déplacement de responsabilités a lieu. Cette situation crée une insécurité juridique. Une discrimination s'opère entre les justiciables, qui peuvent ou non être poursuivis dans la région de l'infraction.

Il s'impose dès lors d'élaborer une nouvelle législation. En effet, il ne s'agit pas de trancher entre deux solutions. Le maintien d'une loi qui n'est plus appliquée à tous est contestable dans la mesure où dans un Etat de droit, un justiciable doit être en mesure de savoir si un fait est ou non punissable.

Le délai accordé au Parlement par la proposition de loi lui permettra de constituer une majorité autour d'un texte nouveau tout en tenant compte de la sécurité juridique, indispensable garantie au justiciable. Même, si la technique juridique utilisée, n'est pas la meilleure, elle présente cependant l'avantage d'obliger le législateur à se prononcer.

## 6. La procédure

Au cours du débat, un membre a estimé que la commission devait être plus amplement informée en ce qui concerne les poursuites en cours. Le Vice-Premier Ministre et Ministre de la Justice et des Réformes institutionnelles a apporté l'information demandée. Le souhait de l'intervenant était également d'entendre le Ministre des Affaires sociales et des Réformes institutionnelles afin de mieux connaître la situation du point de vue de la santé publique.

onder de bevolking levende gevoelens. Het behoort echter tot de traditie dat de Minister van Justitie geregeld de procureurs-generaal ontmoet ten einde gemeenschappelijke richtlijnen voor bepaalde materies vast te stellen.

Verscheidene leden zijn van mening dat men het ontbreken van een regeling ten gronde weliswaar kan betreuren, ongeacht of zulks te wijten is aan de inertie van de wetgever, die sedert acht jaar niet in staat was de wet te wijzigen, dan wel aan de politieke omstandigheden, maar dat men ook moet rekening houden met de sociale werkelijkheid en met het passionele klimaat dat buiten de commissie heerst. Bovendien kan van een rechtzoekende die geen jurist is, niet worden verwacht dat hij zich zomaar kan indenken dat de hier bedoelde feiten, na een « bestand » van acht jaar tijdens hetwelk zij niet werden vervolgd, opnieuw strafbaar worden. Zij die nu een wet overtreden die niet is gewijzigd, al is de toepassing ervan feitelijk opgeschort, zijn te goeder trouw; zij zijn het slachtoffer van het verzuim van de parlementsleden, die aldus verwarring hebben gezaaid. De wetgever heeft de rechtzoekenden door zijn houding misleid en aldus bijgedragen tot hun veroordeling. Welke ook de voorgestelde regeling ten gronde zij, er moet rekening worden gehouden met de feiten.

De voorgestelde tekst is weliswaar in overeenstemming met de Grondwet, maar niettemin vatbaar voor juridische kritiek.

Er zij echter met nadruk op gewezen dat die tekst niet tot doel heeft de wetgever in de plaats van de rechterlijke macht te stellen, maar dat hij, door sommige opzettelijke zwangerschapsonderbrekingen gedurende een bepaalde periode niet meer strafbaar te stellen, een einde maakt aan de rechtsonzekerheid van de rechtzoekenden en bovendien aan de wetgever de nodige tijd gunt om een definitieve regeling uit te werken.

Er zij immers aan herinnerd dat sedert de tegen dokter Peers ingestelde — en inmiddels trouwens verjaarde — strafvordering een bestand was ingetreden, dat slechts onlangs door de procureur-generaal bij het Hof van beroep te Brussel werd verbroken. Diens houding is misschien betwistbaar, maar zij is verantwoord voor zover de rechterlijke macht niet in de plaats van de wetgevende macht kan treden. De wetgever laat het aan het parket over om de zaak te beslechten, wat neerkomt op een verschuiving van de verantwoordelijkheden en tot rechtsonzekerheid leidt. Er is een discriminatie ontstaan tussen de rechtzoekenden, die al dan niet vervolgd worden in het rechtsgebied van het misdrijf.

Er moet dus een nieuwe wetgeving komen. Het gaat hier immers niet om een keuze tussen twee oplossingen. De instandhouding van een wet die niet meer op iedereen wordt toegepast, is betwistbaar, omdat in een rechtsstaat een rechtzoekende behoort te weten of een bepaalde handeling al dan niet strafbaar is.

De tijd die door het wetsvoorstel aan het Parlement wordt gelaten, zal dit laatste in staat stellen een meerderheid voor de nieuwe tekst te vinden, met inachtneming van de rechtzekerheid, een onontbeerlijke garantie voor de rechtzoekende. Al is de aangewende wetstechniek niet de best mogelijke, toch biedt zij het voordeel dat ze de wetgever ertoe noopt zich uit te spreken.

## 6. De rechtspleging

Tijdens het debat oordeelde een lid dat de Commissie ruimer geïnformeerd zou moeten worden omtrent de aan de gang zijnde gerechtelijke vervolgingen. De Vice-Eerste Minister en Minister van Justitie en van Institutionele Hervormingen verstrekten de gevraagde informatie. Hetzelfde lid had tevens graag van de Minister van Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen vernomen hoe men de situatie bekijkt uit het oogpunt van de volksgezondheid.

Si M. Brouhon a déjà fait part de son expérience en tant qu'échevin des Affaires sociales de la ville de Bruxelles, il faudrait que cette information soit complétée au niveau supérieur. Au Sénat il est arrivé aussi que non seulement la Commission de la Justice était chargée de l'examen du problème de l'interruption volontaire de grossesse mais également la Commission de la Santé publique.

M. Brouhon déclare que, si cette demande peut être prise en considération en ce qui concerne le débat sur le fond, il faut cependant remarquer qu'une audition n'a pas été jugée nécessaire antérieurement lors de l'examen de la proposition de loi de M. Risopoulos relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal (Doc. n° 756/1, 1980-1981) lorsque les forces politiques en présence étaient différentes. De surcroît, il sera toujours possible d'interroger le Ministre des Affaires sociales et des Réformes institutionnelles au cours du débat en séance publique.

Le président de la Commission de la Justice estime que ces renseignements peuvent être fournis dans le cadre de la discussion du fond mais il ne faut pas retarder inutilement le vote de la présente proposition, il interroge cependant la Commission qui, par 12 voix contre 6 et 3 abstentions, rejette la proposition de surseoir au vote et à la discussion des articles.

### C. Discussion et vote des articles

#### Article 1

L'article 1 stipule que les articles 350, 351, 352, 353 du Code pénal sont suspendus pendant une période de deux ans lorsque l'avortement aura été pratiqué par un médecin avec l'accord de la patiente dûment informée.

Un membre estime que la disposition proposée, bien que provisoire, est inacceptable dans la mesure où il est probable que la mesure définitive qui sera adoptée ultérieurement quant au fond sera plus sévère.

En effet, l'article 1 ne tient pas compte du rapport de majorité de la Commission nationale pour les problèmes éthiques dont les conclusions énoncent cependant des critères précis qui permettent d'apprécier si une interruption volontaire de grossesse constitue ou non un crime ou un délit. L'article ne s'inspire en outre pas des législations des pays qui nous entourent et qui se réfèrent souvent, comme la législation allemande à la consultation de deux médecins, à la situation de détresse de la femme et à l'existence d'une structure d'accueil. Ces éléments sont cependant repris, par exemple, dans la proposition de Mme Herman-Michielsens et consorts, modifiant les articles 350, 351, 352 et 353 du Code pénal et réglant certains cas d'interruption de grossesse (Doc. du Sénat n° 629/1, 1980-1981).

Il est donc à craindre qu'après avoir connu des dispositions pénales prévoyant une répression maximale de l'interruption de grossesse, la libéralisation proposée par la présente proposition soit remplacée après deux ans par des dispositions plus restrictives qui seront plus proches de la situation antérieure et tiendront compte des législations étrangères et des discussions au sein des commissions sénatoriales.

Des éclaircissements sont demandés en ce qui concerne l'article 1 :

1) Le terme de médecin recouvre-t-il celui de gynécologue ? On répond que le titre légal de docteur en médecine prévoit expressément l'obstétrique.

De heer Brouhon heeft reeds gezegd wat hij heeft meegemaakt als schepen voor Sociale Zaken van de stad Brussel en die informatie zou moeten worden aangevuld op een hoger niveau. In de Senaat was niet alleen de Commissie voor de Justitie doch eveneens de Commissie voor de Volksgezondheid belast met het onderzoek van het probleem van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking.

De heer Brouhon verklaart dat, ofschoon dat verzoek in aanmerking kan worden genomen inzake het debat ten gronde, men er nochtans dient op te wijzen dat men het niet nodig geacht heeft naar het standpunt van de Minister te informeren tijdens het onderzoek van het wetsvoorstel van de heer Risopoulos betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek (Stuk n° 756/1, 1980-1981) toen de politieke machtsverhoudingen anders lagen. Daarenboven zal het altijd mogelijk zijn de Minister van Sociale Zaken en Institutionele Hervormingen tijdens het debat in openbare vergadering te onderwerpen.

De voorzitter van de Commissie voor de Justitie meent dat die inlichtingen verstrekt kunnen worden in het raam van de bespreking ten gronde, doch dat de stemming over dit voorstel niet nutteloos mag worden vertraagd. Hij vraagt daarover evenwel de mening van de Commissie, die met 12 tegen 6 stemmen en 3 onthoudingen het voorstel verwierpt om de stemming over en de bespreking van de artikelen uit te stellen.

### C. Bespreking van en stemming over de artikelen

#### Artikel 1

Artikel 1 bepaalt dat de artikelen 350, 351, 352, 353 van het Strafwetboek voor een periode van drie jaar worden opgeschort wanneer de zwangerschapsonderbreking is uitgevoerd door een geneesheer met toestemming van de betrokken vrouw die behoorlijk ingelicht moet zijn.

Een lid is de mening toegedaan dat de voorgestelde bepaling, al is zij voorlopig, onaanvaardbaar is in zoverre de definitieve maatregel die later over de grond van de zaak zal worden goedgekeurd, waarschijnlijk strenger zal zijn.

Artikel 1 houdt immers geen rekening met het meerderheidsrapport van de Staatscommissie voor de ethische problemen, waarvan de conclusies nochtans natuwkeurige criteria bevatten, die het mogelijk maken te oordelen of een opzettelijke zwangerschapsonderbreking al dan niet een misdad of een wanbedrijf is. Het artikel zocht evenmin inspiratie in de wetgeving van de ons omringende landen, die, zoals de Duitse wetgeving, vaak steunen op de raadpleging van twee geneesheren, op de noodtoestand van de vrouw en op het bestaan van een opvangstructuur. Die elementen worden o.m. wel overgenomen in het wetsvoorstel van Mevr. Herman-Michielsens c.s. tot wijziging van de artikelen 350, 351, 352 en 353 van het Strafwetboek en tot regeling van sommige gevallen van zwangerschapsonderbreking (Stuk Senaat n° 629/1, 1980-1981).

De vrees bestaat dus dat na strafbepalingen die in een maximale beteugeling van de zwangerschapsonderbreking voorzagen, de hier voorgestelde liberalisering na twee jaar zal worden vervangen door meer restrictieve bepalingen, die dichter bij de vroegere toestand zullen liggen en rekening zullen houden met de buitenlandse wetgevingen en met de besprekingen die in de Senaatscommissies hebben plaatsgehad.

Er worden ophelderingen gevraagd omtrent artikel 1 :

1) Dekt de term « geneesheer » ook de term « gynaecoloog » ? Geantwoord wordt dat de wettelijke titel van doctor in de geneeskunde uitdrukkelijk de verloskunde in zich sluit.

2) Qu'entend-on par l'utilisation du terme « accord » ? S'agit-il d'une déclaration d'intention ou les auteurs ont-ils des intentions concrètes ? Sous quelle forme se fera l'accord ? Le problème de l'émancipation de la femme est-il seul envisagé ?

Mme Detiège déclare que la seule intention des auteurs est d'éviter les avortements clandestins et les avortements forcés qui ne sont pas inconnus dans certains pays.

L'intervenant ajoute qu'il n'est pas précisé si l'accord doit être écrit ou oral. Il est répondu qu'on avait envisagé de se référer à l'avortement qui aurait été demandé par la femme mais les termes utilisés dans la proposition de loi ont été préférés. Mme Detiège insiste sur le fait que la seule préoccupation des auteurs a été que l'avortement ne se fasse pas contre la volonté de la femme.

3) Quel est le but de l'utilisation du terme « informée » ?

Il est spécifié que l'information du médecin est une notion amplement définie et décrite par le Code de déontologie médical élaboré par l'Ordre des Médecins et par la jurisprudence qui s'y rapporte.

Un membre ajoute que lors d'une intervention chirurgicale l'information préalable du patient est faite afin qu'il puisse juger de l'opportunité de la subir.

4) L'utilisation du terme « patiente » est également contestée.

Selon un membre, les auteurs réduisent de ce fait le problème de l'interruption de grossesse à un problème clinique, ce qu'il n'est pas selon l'intervenant.

L'article 1 est adopté par 13 voix contre 10.

## Art. 2

L'article 2 stipule que l'article 383, alinéas 5 et suivants, du Code pénal est suspendu pendant une période de deux ans.

L'utilité de cette disposition est mise en doute par plusieurs membres.

En effet, l'article 383, alinéas 5 et 6, punit d'un emprisonnement de huit jours à six mois et à une amende de vingt-six francs à cinq cents francs quiconque aura, soit par l'exposition, la vente ou la distribution d'écrits imprimés ou non, soit par tout autre moyen quelconque de faire avorter une femme, aura fourni des indications sur la manière de se les procurer ou de s'en servir ou aura fait connaître, dans le but de les recommander, les personnes qui les appliquent et quiconque aura exposé, vendu, distribué, fabriqué ou fait fabriquer, fait importer, fait transporter, remis à un agent de transport ou de distribution, annoncé par un moyen quelconque de publicité des drogues ou engins spécialement destinés à faire avorter une femme ou annoncés comme tels.

La suspension des articles 350 à 353 du Code pénal étant acquise lorsqu'il est fait appel à un médecin, il n'est donc pas cohérent de suspendre l'article 383, alinéas 5 et 6, dans la mesure où celui-ci ne concerne pas les médecins mais la publicité et la vente de produits ou d'engins pouvant mettre en péril la santé de la femme recourant à des procédés non autorisés ou à des personnes non compétentes.

2) Wat verstaat men onder het woord « toestemming » ? Gaat het om een intentieverklaring of hebben de auteurs concrete bedoelingen ? In welke vorm zal de toestemming worden gegeven ? Denkt men hierbij alleen aan het probleem van de emancipatie van de vrouw ?

Mevr. Detiège verklaart dat de auteurs geen andere bedoeling hebben dan de clandestiene abortussen en de gedwongen abortussen, die in bepaalde landen niet onbekend zijn, te voorkomen.

Het lid voegt daaraan toe dat niet wordt bepaald of de toestemming schriftelijk dan wel mondeling dient te zijn. Geantwoord wordt dat men eraan had gedacht te verwijzen naar de abortus waar de vrouw om zou hebben verzocht, doch men heeft de voorkeur gegeven aan de bewoordingen die in het wetsvoorstel gebezigd worden. Mevr. Detiège legt er de nadruk op dat de indieners alleen wensten dat de vruchtafdrijving niet zou geschieden tegen de wil van de vrouw.

3) Waarom wordt de term « voorgelicht » gebruikt ?

Geantwoord wordt dat de voorlichting door de arts een begrip is dat uitvoerig bepaald en omschreven wordt in de medische plichtenleer, die door de Orde van geneesheren is opgemaakt, alsmede door de desbetreffende rechtspraak.

Een lid voegt eraan toe dat bij een heelkundige ingreep de patiënt vooraf wordt ingelicht, zodat hij kan oordelen of de ingreep wel opportuun is.

4) Het gebruik van de term « patiënte » wordt eveneens betwist.

Volgens een lid brengen de auteurs daardoor het probleem van de zwangerschapsonderbreking terug tot een klinisch probleem, wat het volgens het lid helemaal niet is.

Artikel 1 wordt met 13 tegen 10 stemmen aangenomen.

## Art. 2

In artikel 2 wordt bepaald dat artikel 383, vijfde lid en volgende, van het Strafwetboek voor een periode van twee jaar wordt opgeschort.

Verscheidene leden trekken het nut van een dergelijke bepaling in twijfel.

Het is immers zo dat krachtens artikel 383, vijfde en zesde lid, met gevangenisstraf van acht dagen tot zes maanden en met geldboete van zesentwintig tot vijfhonderd frank wordt gestraft bij die, hetzij door het tentoonstellen, verkopen of verspreiden van geschriften, al dan niet gedrukt, hetzij door enig ander publiciteitsmiddel, het gebruik van enig middel om vruchtafdrijving te veroorzaken aanprijst, aanwijzigingen verstrekt omtrent de wijze waarop het wordt aangeschaft of gebruikt, of personen die het toepassen, doet kennen met het doel hen aan te bevelen, alsmede hij die artsijnen of tuigen, speciaal bestemd om vruchtafdrijving te veroorzaken of als zodanig voorgesteld, tentoonstelt, verkoopt, verspreidt, vervaardigt of doet vervaardigen, doet invoeren, doet vervoeren, aan een vervoer- of een distributieagent overhandigt of door enig publiciteitsmiddel bekendmaakt.

Aangezien de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek worden opgeschort wanneer een beroep wordt gedaan op een geneesheer, is het niet logisch artikel 383, vijfde en zesde lid, op te schorten, aangezien daarin geen sprake is van geneesheren, maar van reclame voor de verkoop van produkten en tuigen die de gezondheid van de vrouw welke een beroep doet op bepaalde niet toegelaten middelen of op onbevoegde personen, in gevaar kunnen brengen.

M. Risopoulos déclare que l'article 383 est insécable. Les alinéas 5 et suivants permettent la répression de la publicité orale et par conséquent la poursuite devant les tribunaux d'émissions que la R. T. B. ou la B. R. T. pourront consacrer au problème de l'interruption volontaire de grossesse : le cas est loin d'être imaginaire. Or, le besoin d'information sera évidemment constant en la matière. L'action des médias ne peut être limitée ou supprimée.

M. Brouhon ajoute que le même problème se poserait pour les bureaux de consultation prématrimoniale, les organisations à caractère culturel et que le recours par le parquet à cet article risquerait d'entraver la mission de la presse. Il ne s'agit donc pas d'encourager la propagande du recours à l'avortement, mais de permettre une information plus ouverte.

Un membre ajoute que la « trêve » de huit ans portait également sur cet article et que personne ne s'est préoccupé de son application jusqu'à ce jour.

En outre, au cas où un accident se produirait à la suite d'un recours par la femme à des procédés nocifs, il est toujours possible de qualifier de coups et blessures la mise à sa disposition de ces procédés.

Enfin M. Risopoulos déclare qu'il faut situer cette disposition dans le cadre des autres articles de la proposition et ne pas la sortir de son contexte.

Un membre estime qu'il n'est pas logique d'aller aussi loin et que l'objectif de la proposition est de faire face à une situation de nécessité, non de permettre une propagande en faveur de l'interruption de grossesse ou une publicité pour des instruments dangereux à des fins commerciales. En ce qui concerne les arguments juridiques un membre objecte qu'il sera difficile de poursuivre les infractions prévues par l'article 383, alinéa 5 et suivants du Code pénal sur base d'autres qualifications et par la constitution de partie civile et craint qu'elles n'échappent à l'action publique. Il rappelle de surcroît le principe de l'application restrictive du droit pénal qui ne permettra pas de poursuivre les faits reprochés.

Il insiste en outre sur le fait que la non-adoption de l'article 2 n'enlève rien à l'objectif de la proposition.

M. Risopoulos rappelle que la « trêve » en vigueur depuis 1974 concernait la totalité du problème de l'interruption volontaire de grossesse et qu'il est logique que la suspension concerne tous les articles du Code pénal relatifs à l'interruption volontaire de grossesse préalablement visés par la « trêve » admise par tous les procureurs généraux de 1974 à 1981 et toujours appliquée par quatre d'entre eux.

L'article 2 est adopté par 13 voix contre 10.

### Art. 3

L'article 3 stipule que la loi cessera ses effets avant l'échéance prévue à l'article 1 dès qu'entrera en vigueur une loi portant révision de tout ou partie des dispositions contenues au Chapitre I du Titre VII du Code pénal.

M. Brouhon remarque que cette disposition répond aux préoccupations exprimées par les membres au cours de la discussion générale.

De heer Risopoulos verklaart dat artikel 383 niet kan worden gesplitst. Op grond van het vijfde en van de volgende leden kunnen mondelinge reclame en bijgevolg ook de uitzendingen die de B. R. T. of de R. T. B. F. aan het probleem van de opzettelijke zwangerschapsonderbreking zouden kunnen wijden, worden vervolgd: dat geval is verre van denkbeeldig. Nu zal voorlichting ter zake vanzelfsprekend noodzakelijk blijven. Derhalve mag aan de actie van de media geen beperking noch verbod opgelegd worden.

De heer Brouhon voegt eraan toe dat hetzelfde probleem rijst voor de bureaus voor voorhuwelijkse raadplegingen en voor de culturele organisaties en dat, wanneer het parket zich op dat artikel beroept, de taak van de pers in het gedrang kan komen. Het is dus niet de bedoeling de propaganda voor abortus aan te moedigen, maar een vrijere voorlichting mogelijk te maken.

Een lid voegt daaraan toe dat het achtjarig bestand ook voor dat artikel gold en dat tot op heden niemand zich om de toepassing ervan heeft bekommerd.

Mocht zich bovendien een verwikkeling voordoen omdat de vrouw een schadelijk middel heeft aangewend, dan is het nog altijd mogelijk het ter beschikking stellen van die middelen te kwalificeren als het toebrengen van slagen en verwondingen.

Ten slotte verklaart de heer Risopoulos dat deze bepaling in de context van de andere artikelen van het voorstel moet worden gezien en niet uit die context mag worden gelicht.

Een lid meent dat het niet logisch is zover te gaan. Het voorstel heeft tot doel het hoofd te bieden aan een nood-situatie en niet het mogelijk maken van reclame voor opzettelijke zwangerschapsonderbreking, noch van reclame voor gevaarlijke tuigen met commerciële doeleinden. Met betrekking tot de zoëven aangehaalde juridische argumenten werpt een lid op dat de in artikel 383, vijfde lid en volgende van het Strafwetboek bedoelde misdrijven bezwaarlijk op grond van andere kwalificaties en door burgerlijke partijstelling zullen kunnen worden vervolgd. Hij vreest dat die misdrijven aan de strafvordering zullen ontsnappen. Hij brengt bovendien het beginsel in herinnering dat het strafrecht op restrictieve wijze moet worden toegepast, zodat de hier bedoelde feiten niet zullen kunnen worden vervolgd.

Bovendien legt hij de nadruk op het feit dat de verwerping van artikel 2 het doel van het voorstel niet in het gedrang brengt.

De heer Risopoulos herinnert eraan dat het bestand dat sinds 1974 van kracht is, betrekking had op het algehele probleem van de opzettelijke onderbreking van de zwangerschap en dat het logisch is dat de opschorting slaat op alle artikelen van het Strafwetboek met betrekking tot de opzettelijke zwangerschapsonderbreking waarover tussen 1974 en 1981 een bestand was aanvaard door alle procureurs-generaal en dat nog altijd door vier hunner in acht wordt genomen.

Artikel 2 wordt aangenomen met 13 tegen 10 stemmen.

### Art. 3

Artikel 3 bepaalt dat de wet vervalt vóór het verstrijken van de in artikel 1 bepaalde termijn, zodra een wet tot gehele of gedeeltelijke herziening van de bepalingen van Hoofdstuk I van Titel VII van het Strafwetboek van kracht wordt.

De heer Brouhon merkt op dat deze bepaling in overeenstemming is met de bezorgdheid die de leden van de Commissie in de loop van de algemene bespreking hebben uitgesproken.

Un membre souligne une fois encore que la loi définitive risque d'instaurer une solution plus restrictive que celle proposée par le présent texte.

Un membre attire l'attention sur le fait que les articles 1 et 2 ne sont pas nécessairement liés et peuvent être modifiés séparément, ce qui constitue un danger.

L'article 3 est adopté par 13 voix contre 8 et 2 abstentions.

#### Art. 4

L'article 4 est adopté par 13 voix contre 8 et 2 abstentions.

### III. — VOTE

La proposition de loi est adoptée par 13 voix contre 10.

Le présent rapport est adopté à l'unanimité.

*Le Rapporteur,*

G. MUNDELEER

*Le Président,*

L. REMACLE

Een lid wijst er nog eens op dat de definitieve wet het gevaar inhoudt restrictiever te zijn dan de onderhavige tekst.

Een lid vestigt de aandacht op het feit dat de artikelen 1 en 2 niet noodzakelijk met elkaar verbonden zijn en afzonderlijk kunnen worden gewijzigd, wat gevaarlijk is.

Artikel 3 wordt aangenomen met 13 tegen 8 stemmen en 2 onthoudingen.

#### Art. 4

Artikel 4 wordt aangenomen met 13 tegen 8 stemmen en 2 onthoudingen.

### III. — STEMMING

Het wetsvoorstel wordt aangenomen met 13 tegen 10 stemmen.

Dit verslag wordt eenparig goedgekeurd.

*De Rapporteur,*

G. MUNDELEER

*De Voorzitter,*

L. REMACLE

## ANNEXE

Statistiques des poursuites  
en matière d'avortement pour le ressort  
de la cour d'appel de Bruxelles

## Arrondissement judiciaire de Bruxelles

- 1) Nombre d'affaires actuellement pendantes devant le tribunal correctionnel : 16.
- 2) Nombre d'affaires actuellement en information : 5.
- 3) Nombre d'affaires actuellement à l'instruction : 7.
- 4) Nombre d'affaires classées sans suite au cours des trois dernières années :

En 1979 : 21.

Parmi ces 21 dossiers il y en a 10 qui ont trait à un avortement commis à l'étranger. Ces affaires ont été classées en raison des problèmes que pose la recevabilité des poursuites eu égard notamment à l'exigence de la double incrimination. (Titre préliminaire du Code de procédure pénale, art. 7 modifié par la loi du 16 mars 1964.)

Dans deux affaires la prescription de l'action publique était acquise. Un dossier a été transmis pour disposition à un autre parquet. Enfin dans les 8 autres dossiers il a été constaté après une enquête approfondie qu'il n'existait pas d'éléments suffisants pour conclure à la réalité d'un avortement.

En 1980 : 14.

Dans 3 dossiers il est apparu que l'avortement avait été commis à l'étranger (cf. *supra* en 1979).

Dans une affaire la prescription était acquise. Un dossier a été transmis pour disposition à un autre parquet. Dans 5 dossiers il n'a pas été possible d'établir la réalité d'un fait constitutif d'avortement. Enfin dans 4 autres dossiers il n'a pas été possible d'identifier l'auteur de l'avortement.

En 1981 : 12.

Huit dossiers ont été classés sans suite à défaut d'éléments de preuve suffisants concernant le fait même d'un avortement. Deux dossiers concernaient des avortements commis à l'étranger.

Un dossier a été transmis pour disposition à un autre parquet. Dans un dernier dossier la personne sur laquelle l'avortement a été pratiqué a disparu et a été signalée à rechercher.

## Arrondissement judiciaire de Nivelles

- 1) Nombre d'affaires actuellement pendantes devant le tribunal correctionnel : néant.
- 2) Nombre d'affaires actuellement en information : néant.
- 3) Nombre d'affaires actuellement à l'instruction : 1.
- 4) Nombre d'affaires classées sans suite au cours des trois dernières années : 4.

Motifs : infraction non établie, charges insuffisantes ou action publique prescrite.

## Arrondissement judiciaire de Louvain

- 1) Nombre d'affaires actuellement pendantes devant le tribunal correctionnel : néant.
- 2) Nombre d'affaires actuellement en information : 3.
- 3) Nombre d'affaires actuellement à l'instruction : néant.
- 4) Nombre d'affaires classées sans suite au cours des trois dernières années :

en 1979 : 3 (en outre une information mise à l'instruction a été clôturée par une ordonnance de non-lieu);

en 1980 : 3;

en 1981 : 1.

## BIJLAGE

Statistieken betreffende de vervolgingen inzake  
vruchtafdriving in het rechtsgebied  
van het hof van beroep te Brussel

## Gerechtelijk arrondissement Brussel

- 1) Aantal zaken die thans bij de correctionele rechtbank aanhangig zijn : 16.
- 2) Aantal zaken waarover thans een vooronderzoek aan de gang is : 5.
- 3) Aantal zaken waarover thans een onderzoek aan de gang is : 7.
- 4) Aantal zaken die tijdens de laatste drie jaar geseponneerd werden :

In 1979 : 21.

Van die 21 dossiers zijn en 10 die betrekking hebben op een in het buitenland gepleegde vruchtafdriving. Die zaken werden geseponneerd omwille van de problemen i.v.m. de ontvankelijkheid van de vervolgingen, met name gelet op de vereiste van de dubbele strafbaarstelling. (Voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering, art. 7, gewijzigd door de wet van 16 maart 1964.)

In twee zaken was er verjaring van de strafvordering. Een dossier werd voor beslissing aan een ander parket overgemaakt. In de acht overige dossiers ten slotte werd na grondig onderzoek geconstateerd dat geen toereikende gegevens voorhanden waren om te besluiten dat werkelijk abortus was gepleegd.

In 1980 : 14.

In drie dossiers bleek dat de abortus in het buitenland werd gepleegd (cf. *supra* in 1979).

In één zaak was er verjaring. Eén dossier werd voor beslissing aan een ander parket overgemaakt. In vijf dossiers kon niet worden uitgemaakt of men werkelijk te maken had met een feit dat als abortus kan worden aangemerkt. In vier andere dossiers ten slotte kon degene die abortus pleegde niet geïdentificeerd worden.

In 1981 : 12.

Acht dossiers werden geseponneerd, bij onstentenis van toereikende gegevens om het feit zelf van een abortus te kunnen bewijzen.

Twee dossiers hadden betrekking op abortussen die in het buitenland gepleegd werden.

Eén dossier werd voor beslissing aan een ander parket overgemaakt. In een laatste dossier is de persoon op wie abortus gepleegd werd, verdwenen, die persoon wordt opgespoord.

## Gerechtelijk arrondissement Nijvel

- 1) Aantal zaken die thans bij de correctionele rechtbank aanhangig zijn : geen.
- 2) Aantal zaken waarover thans een vooronderzoek aan de gang is : geen.
- 3) Aantal zaken waarover thans een onderzoek aan de gang is : 1.
- 4) Aantal zaken die tijdens de laatste drie jaar geseponneerd werden : vier.

Motieven : misdrijf dat niet werd bewezen, onvoldoende tenlastelegging of verjaring van de strafvordering.

## Gerechtelijk arrondissement Leuven

- 1) Aantal zaken die thans bij de correctionele rechtbank aanhangig zijn : geen.
- 2) Aantal zaken waarover thans een vooronderzoek aan de gang is : drie.
- 3) Aantal zaken waarover thans een onderzoek aan de gang is : geen.
- 4) Aantal zaken die tijdens de laatste drie jaar werden geseponneerd :

in 1979 : drie (bovendien werd een vooronderzoek dat tot een onderzoek had geleid, afgesloten met een beschikking tot buitenvervolginstelling);

in 1980 : drie.

in 1981 : één.